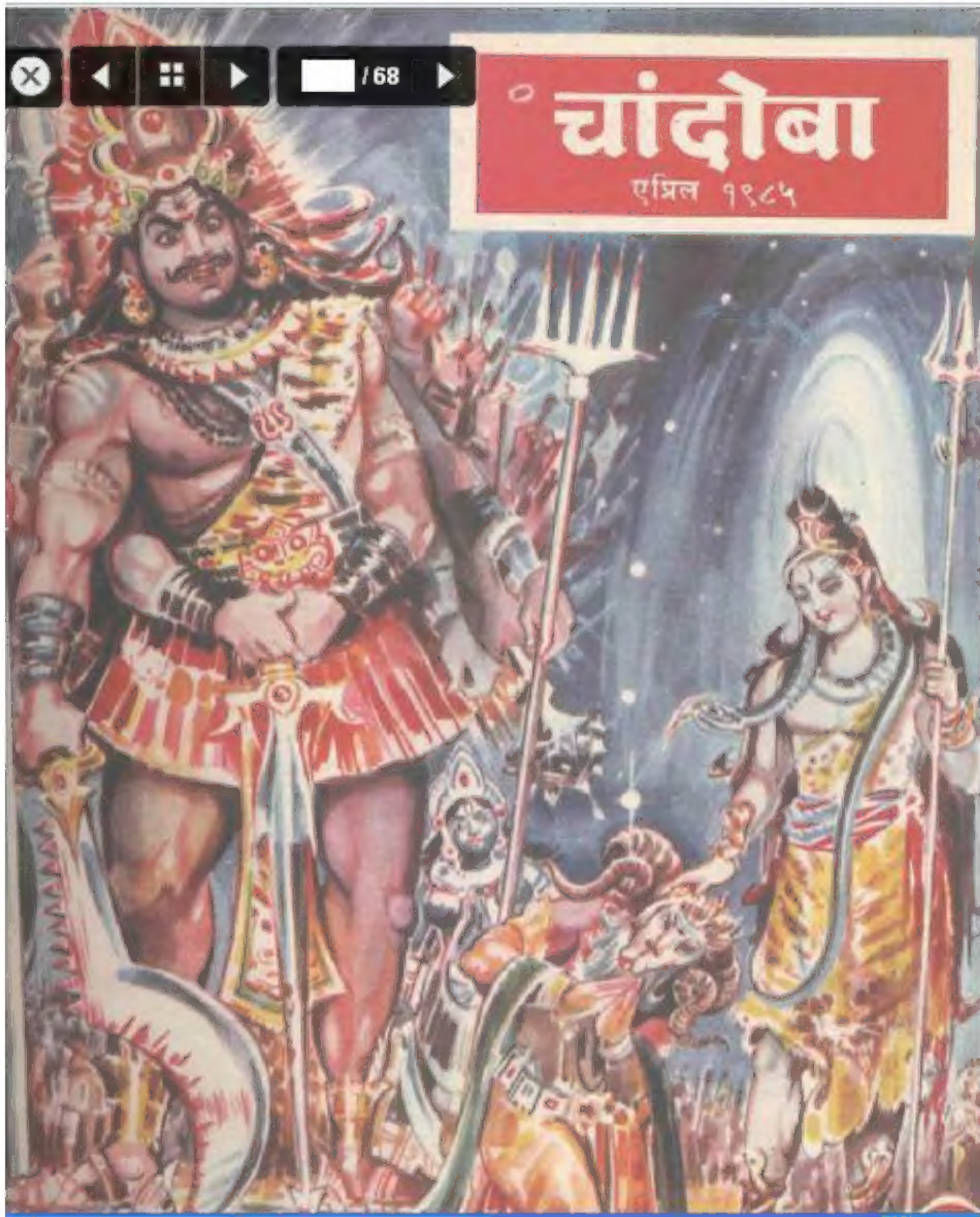
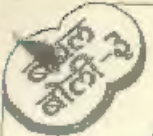

चांदोबा

एप्रिल १९८५

हे बोल आहे बोला !
प्रथम काळ कुत्र्या आणि
मग दोन्ही हात पाळता
आता.

तू तर माझा जानी दोस्त

स्वतः कुत्र्या, खेळ लेख
दोन्हीच्या लोका
मोठा बघा.

बिग फन घेऊन मोठे मोठे बबल
कसे बनवाल, माहिताय ?

मित्र मग मग मग
गवळण घेऊन घेऊन
पावला मग मग मग
वाकत मग.

मित्रमग मग मग मग
दोन्हीच्या मग मग मग
मग मग मग मग मग
मग मग मग मग मग

माझा मित्रमग मग मग
मित्रमग मग मग मग
मग मग मग मग मग
मग मग मग मग मग

किती मोठे बबल
किती किती सौपे

दोन शेजारी

सिताराम व गंगाराम हे एकमेकांच्या
शेजारी रहात होते. कोंकणीही गोष्ट
मंडली तरी बावळून जाणं ही सितारामची
सवय होती. परंतु कुन्हाड कोसळली
तरी आत रहाणं गंगारामच्या स्वभावात
होतं.

एके दिवशी सितारामच्या घरातली
चार चांदीची नाणी हरविली. त्याने
गारे घर घुंढाळले परंतु ती मिळाली
नाहीत. शेवटी त्याने ती गोष्ट आपल्या
बायकोला सांगितली व तिला विचारलं-
"काय ग, तू तर ते पैसे उचळले
नाहीस ना?"

"तुमच्या सांगण्याशिवाय मी एका
पेचाला सुडा हात लावला आहे का?"

त्यानंतर त्या दोघां नवरात्रातली
संपूर्ण घरात शोधणं करून पाहिली.

सितारामची बायको म्हणाली-"हे पहा,
तुम्ही तर पैसे नेहमी त्या फडताळात
ठेवता. ही काही चांगली सवय नाही.
आपली मालकरीण नेहमी डकडं तिकडे
फिरत असते तिच्यासामान उचलण्याची
अव्यंत आईत सवय आहे. स्वयंपाक घरात
काम करता करता कुठे तांदुळ, डाळ
माहीतर बिच आपल्या लुगड्याच्या आत
लपवून घरी नेत बसते.

"त्या वेळीस तू काय केलेस." त्याने
आपल्या बायकोला विचारलं.

"ती भयंकर खोटाखोटी आहे. मी
तिला विचारलं काय व, तांदुळ बांधून
कशाका घेऊन चालली आहेस! तर तीन
उलट झटवयात काय सांगितलं नाहीत
आहे, "अहो माई, तुम्हीच तर मला
घेऊन जा म्हणालात ना! नको म्हणत
असलात तर आता ठेवून टाकते!"

ऐकून भावुबाजूचे शेजारीपाजारी बांधा झाले त्याचे म्हणजे ऐकून काही लोकाने त्याला सांगितले की, तुझीच बुक आहे.

झाबुळे सितारामने योन विषय बरात काही झाले नाही. ही गोष्ट सितारामच्या बायकोने मागल्या भावुबाजूच्या बायकांना आठवी पुत रुबरात सांगितली. काही दिवसाने ही गोष्ट सर्वजण वितरून गेली.

ही गोष्ट गावात बघली त्या विषयी गंगाराम गावात नव्हता. परंतु त्याची बायको गावातच होती. गंगाराम आठ दिवस बुसरीकडे राहून तिसऱ्या दिवशी गावात आला. त्याच्या दुसऱ्या दिवशीच त्याच्या बरातीक बहू बांटीची बाजी चोरीस गेली. त्याची बायला बायकोला देऊ चोरीस गेल्याचे सांगत विचारले—

“काम न, तु तर रीति धेतले नाहीस ना?” बायकोने आपण घेतले तसल्याच सांगितले. मुलांला विचारताच त्यांनीही तसेच उत्तर दिले. सितारामच्या घरची मोलकरीणच गंगारामच्या घरात चुष्ण-भांड्याचे काम करीत होती.

गंगारामच्या बायकोला सितारामच्या बरात झालेल्या चोरीची आठवण आली ती म्हणाली—“हे काम मोलकरीनेच विवधे आहे आठ विवसापूर्वी सितारामच्या घरी मुन्ना तिनंच चोरो केला होता.”

गंगारामच्या बायकोला सितारामच्या बरात झालेल्या चोरीची आठवण आली ती म्हणाली—“हे काम मोलकरीनेच विवधे आहे आठ विवसापूर्वी सितारामच्या घरी मुन्ना तिनंच चोरो केला होता.”

“आपल्या घरात मोलकरीला चोरी करताना तु केव्हातरी पाहीले आहेस?”

“नाही!” ती म्हणाली.

“ऐक, मी लोक मोलकरीबरोबर दयापेय शालवतत व संकटाच्या वेळी त्यांना मदत करतात. मला लोकांच्या घरांत कधीही चोरो होत नाही. आस्त काळ करून घेऊन जी माणसे कमी पगार देतात. त्यांच्या घरातील काम करणारी माणसे काहीही जिद्दी स्वभावाची असतात.

पण कसा विचार करून आपण काय गप्प बसविले का? कामवालीला विचारून तिला पांढा पाकटपथा दाखवून तिच्या तोंडून सारे काय ते बदवले पाहिजे.” गंगारामच्या बायकोने सांगितले.

त्यावर गंगाराम विवध म्हणाला—

“हे पहा, आजपर्यंत आपल्या घरी केव्हाही चोरी झाली नाही. एखादेवेळी भाव्याच लुकीमुळे तसे झाले असले झाबुळे आपण मिट सावधतेने राहू म्हणजे झाले.

“पण कामवालीला बोलावून विचारण्यात चुक काय? बलीमे विचारले.”

“सर कारोखरी तिने पैसे घेतले नसले तर त्याचा तिका खूप राग येईल. ह्यांततर ती चोरी करण्यात सुलभात करेल ईमानदार राहूनही छोटाच संशय येऊ लागली. तर तिचे मन म्हणू लागेल इतके वास्तवाने राहूनही खोटेपणाच पदरी पडत असेल तर चोरीच करण्यास काय हरकत आहे.” गंगाराम म्हणाला.

“पण काम तुलाच तर पसल तिला कुच तिला चोरी करण्याचा उपाम सोबून दिलास. आज पैसे चोरीचा गेले. उद्या बुसरे काहीतरी काईल. पण तू ही गोष्ट मला रहिल्यादांच कां नाही सांगितलीस.” सिताराम रागाळू लागला.

त्या दोघांचे भांडण पाहून मुलगा त्या दोघांच्या मध्ये पडत म्हणाला—“बाबा आता मोलकरीला दोष देण्यात काम कायदा! जगा गोष्टीपासून आपण प्रथमच सावध राहिले पाहिजे.”

हे ऐकताच दळिळांचा क्रोध जबाबदार झाला. ते जोरजोरात ओरडून त्याला रागाळू लागले. ते त्याचे किचाळून मोलगे

गंगारामच्या बायकोला हे त्याचे सांगणे तितकेचे कळले नाही. तिने चिडत म्हटले—“तुमचा स्वभावच असला आहे. रहा चाढीचे रूपये चोरीला गेले तरी तुम्हाला त्याची जरा देखिल फिकीर वाटत नाही. तिथे त्याची चार नाणी चोरीस गेली तर त्याने आरडाओरडा करून छारा पाव असवठा होता.

“अच्छा, अशी गोष्ट आहे काय? तर चला, तितारामच्या घरी काय झाले त्याचा उल्लास तरी लावेन? गंगाराम बायकोला नेऊन तितारामच्या घरी आला.” त्यावेळी तिताराम घरीच होता. गंगारामला पहिलाच त्याने त्याचे हसून स्वागत करीत म्हटले—“ये गंगाराम, कसे काय येथे केले?

“तसे काही नाही! मी ऐकले तुम्हा घराची चार चांदीची नाणी चोरीस गेली, म्हणून तुम्ही ओरडाओरडा करून चार माणसे जमा केलेत. काय घडले? गंगाराम म्हणाला.

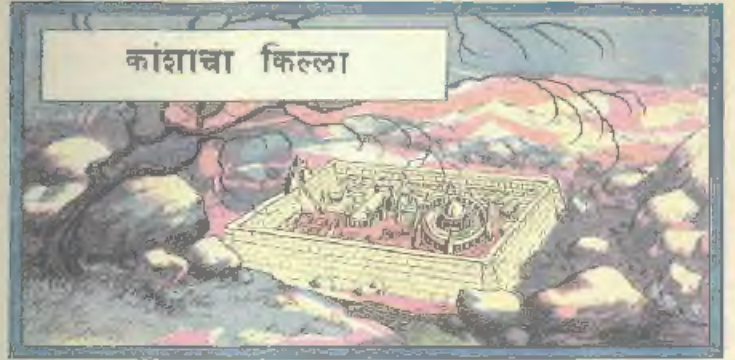
तिताराम खुबसुत हसत म्हणाला— “हे कारण काय? असेच सगळ्या दिवशी माझ्या बायकोने व मुलांना माझ्याकडून छाप रागावून घेतले. त्यामुळे सवे गाव आमच्या मोवताली गोकुळ आला.

“अग काय हसवलेले पैसे मिळाले का? गंगारामने विचारले.” “नाही, पण हे सांगू नका हे का फिचारासो!”

“जर पैसे मिळाले असतील तर मला सांग. म्हणजे मी पण तुमच्यासारखा ओरडाओरडा करून चारा मोने माझ्या-थोडकी जवा करेन? आता माझे पैसे पण चोरीला गेले आहेत.”

त्या दोन्ही सैज्यांच्याचे संभाषण ऐकून गंगारामच्या बायकोला एक गोष्ट लमजली व तिच्या सत्याचा शोध लागला. की, कोणतीही गोष्ट आरडाओरडा किवा चिडून सोडवली जात नाही. परंतु ती गोष्ट साततेने विचारपूर्वक सोडवली जाते. ही गोष्ट घडल्यानंतर तिच्या घरी पुन्हा कधीही चोरी झाली नाही.

कांशाचा किल्ला

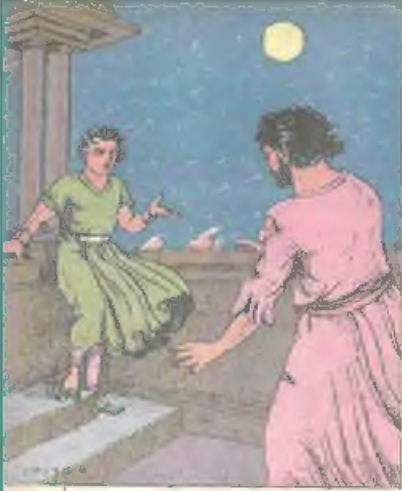
[४]

सुबाहुने जिजाबाचे हांग येतने. व ती संपेकेतुच्या शिपायाच्या ताकडीतून कशाच्या सुरक्षा. संपेकेतुच्या शिपायांनी गुलाबत फडत वीरपुरुषाच्या वधनाचे डार उपावले व ते जात पुढचे. पुढे शिपायांनी तक्रारीची मुचना देण्याकरीता सुबाहु आपला भातक कडकड्या माक्या महालाच्या माऊने जात घुसला...पुढे।

सुबाहु थोडावेळा पुरवता तरी संकटातून येकाच्या संकटाची मुचना करणे. वाचला परंतु काहीना त्याच्या रावलाचा त्याच्यापाठीमागून राजेना व हांहाकार ऐकू येत होता. तेवढ्यात सुबाहु राज-महालाच्या समोरच्या जलकुंडासमोर येऊन पोहोचला व ते पार करीत दारा-पायी येत त्याने दारपालांना जोरात ओरडत म्हटले—“मी सुबाहु आहे! मला जात जाऊ दे. माझा पाठलाग करणारे पोहोचून राजाला खबर देणे, व त्याला संपेकेतुचे शिपायी आहेत. त्यांना तेथेच

“राजेना”

आहवां व आपल्या जिवावांना सावध रहाण्याचा इशारा करा" समोर येताना तसे त्यांना सावध ठाकत. असे म्हणत दोन दोघेत तो राजमहालात घुसला. व चोहोवाजूला निरखून पाहू लागला.

तेवढ्यात पाठीमागून येणाऱ्या सर्पकेतुच्या सैनिकांवर द्वाररक्षकांनी हल्ला केला. व त्यांच्यात क्षाणापारी सुरू झाली.

सुबाहु राजमहालाच्या पायऱ्या घाई घाईने चढत चंद्रवर्माच्या नावे थोडथोड्याने थोरल्या आत फिरत म्हणाला—“युवराज, नावे बघा. आपल्या सचोर अर्थकर कठीण समस्या जमी आहे. सर्पकेतुचे सैनिक नगरात घुसले आहेत. व चोहोवाजूने हल्ला

करित आपल्या नागरीकांना मारीत गुटले बाहेर व जाळपोळ करीत आहेत. नगराची नासधूस वाळलेली आहे.

सुबाहुचा आरडाखीरडा ऐकताच चंद्रवर्मा झोपेतून जागृत जागा झाला. व अंतःपुरातून भावत बाहेर आला. त्याला समोर राजघागांवर बराच गडबड पोंधळ चालू असलेला दिसला. तेवढ्यात घावत सुबाहु तेथे येऊन पोहचला व चांपा डोक्यात त्याने घडलेला घुसांत चंद्रवर्माला थोडक्यात हाकितला. चंद्रवर्माला ते ऐकून काही कुचकासे झाले.

चंद्रवर्मा क्षणभर विचल स्थितीत उभा राहिला. तेवढ्यात राजमहालाच्या बाजूच्या दोन्ही इमारतींना आगी लागल्यात आल्या होत्या. व त्याच्या जगाळा वरवर येत होत्या. त्या सोबत दोळ्यांचे सिंहाळणे सैनिकांचा भीडहल, मागसांच्या कातेनादाने सारे कसमत दुमदुमत होते. परिस्थिती भयंकर होत चालली होती.

तेव्हा चंद्रवर्माने सुबाहुकडे वळत म्हटले—“माझे बहील कुठे आहेत? त्यांच्या बरोबर तुम्ही यशोवर्धन राजाकडे गेला होताना ना?” ते कुठे विसत नाहीत? ते परत आले नाहीत का? ते परत येण्याचे कारण काय? असे एकापाठोपाठ प्रश्न चंद्रवर्माने सुबाहुला विचारले.

हे प्रश्न ऐकताच सुबाहु थरथर लागला. त्याने बोलाव म्हणून खूप प्रयत्न केला. नव लगेच काय म्हणजे ते चांगू नाकला पाही. त्याच्या डोक्यात तेवढ्यात प्रकाश पडला हो थोड्या ह्याला इतक्यात न समजलेली बरी. प्रथम सर्पकेतुच्या सैनिकांचा नायनाट केला पाहिजे. नंतर थोडेतरे सर्व समाचार चंद्रवर्माला सांगता येईल. तो पर्यंत ही सर्व गोष्ट त्याच्यापासून गुप्त ठेवलेलीच बरी.

अशा विचाराने सुबाहु चंद्रवर्माला म्हणाला—“युवराज, आपले बहील वीर-पुराच्या रस्त्यावरील काटत थोडे विभागीसाठी पांवल आहेत. आता आपल्या बरील संकटाचा प्रथम विचार करा. सर्पकेतुचे सैनिक नगरात घुसून सर्व घरादारांना आगी लागीत आहेत ते कोणत्याही क्षणी राजमहालात प्रवेश करण्याची शक्यता आहे.”

तेवढ्यात राजमहालाच्या पायऱ्यावर गडबड चाललेली ऐकू येऊ लागली. सुबाहुला मनःपूर्वक वाटले की, ते सधुचे सैनिकच बहुतेक बसावेत तो एका क्षणापासून राजमहालात घुसला व तेथे भिंतीवर कटक-लेल्या दोन हलवारी घेऊन बाहेर आला. व एक चंद्रवर्माच्या हातात दिली. व त्याला लढायला त्फुटी दिली.

त्याचक्षणी पायऱ्यावरून थोरथोरत आवाज ऐकू येऊ लागला. “युवराज! युवराज! तो आवाज त्यांनी ओळखला व चंद्रवर्मा थोड्याने किचाळत म्हणाला—“कोण? सेनापति?”

ते ऐकताच वीरपुत्रा नेनापती वीरभल्ल सरळ चंद्रवर्माच्या जवळ जाऊन येत म्हणाला—होय! मीच सेनापती वीरभल्ल! “युवराज, सर्व शहर व्यर्थ संकटात सापडल आहे. परिस्थिती खूप चिथळली मला समजत नाही की, यशोवर्धनने का आपल्या बरोबर दुष्मनी केली? त्याच्या कडून पाठवलेले सर्व सैनिक नगरात घुसून जिकडे तिकडे आदी लावत हिंमत फिरत

आहेत. नगरातीलही अनेक लोक त्यांना जाऊन मिळाले आहेत. व ते त्यांना मदत करू लागले आहेत.” घोरमल्लने उत्तर दिले. यशोवर्धनकडून पाठविलेले हे सैनिक आहेत हे ऐकताच चंद्रवर्मा तसा खरबखर लागला व तो काही म्हणणार... सेनापति? तेवढ्यात सुवाहु म्हणाला-“सुवराज, हे सैनिक यशोवर्धन कडून पाठविलेले गेलेले नाहीत. नगरात प्रवेश मिळविण्याकरीता व आपल्याला धोका देण्याकरीता सर्पकैतून रचलेले हे कुटिल कारस्थान आहे! त्याच्या बरोबर भीष्मा अवयवा काढण्या तुटक्या कपड्यात सरहद्दीपासून दशावत आलो आहे. नागरीकांच्या पेहरावातील असलेली

भाणसे आपल्या सहरातील नाहीत. आपल्या राज्याच्या सीमारेषे ते लोक आहेत. त्यांना गांधी कुटुंबाच्या बाबोने पंधपसंत कापले गेले आहे. त्यामुळे येजारगावचे लोक आजने नामधूस करीत आहेत.

हे ऐकताच घोरमल्ल क्रिकतूनच निघून आला. नंतर चंद्रवर्मा फसे वळत म्हणाला- “सुवराज, सुवाहु म्हणतो ते सरे आहे! तो बसा प्रकारच्या युक्ती करण्यात प्रवीण आहे. त्याच्याकडून महिष्मती नगरात गेलेल्या आपल्या राजांना धोका होण्याचा पण संभव आहे. मला काहीतरी ह्यात गडबड बसावी असे वाटते.

“सेनापती, आपण प्रथम हा विचार सोडून पुढे जालत आलेला प्रथम सोडवला पाहिजे की, हे जंकट कसे निव्वरण्याचे प्रथम आपल्या सर्व सैनिकांना एकत्र काळज शत्रुसैन्याला नगरातून हलकवून लावले पाहिजे त्या करीता काहीतरी युक्ति बोनली पाहिजे. त्याचा उपाय काय?” सुवाहुने विचारले.

चंद्रवर्माने सुद्धा त्याच्या म्हणण्याला होकार देत मोठ्या उत्सुकतेने सेनापतीला विचारले-“सेनापती, राजमहाराजांच्या सुरक्षीतेकरता योग्य तो प्रबंध केला पाहिजे. त्या करीता तुम्ही काय करणार?” बाह्याला थोडी कलपना तरी सा.

चंद्रवर्मा उतर देत घोरमल्ल म्हणाला-“सुवराज, काही सक्षम सैनिक राजा यशोवर्धनचा जयजयकार करीत राजमहाराज वृत्त आहेत. परंतु त्यांच्याची भावना कडून आपल्या सैनिकांना त्यांनी वारातिरी पाडले आहे. सुवाहु कडून यशोवर्धना ते सैनिक आपले नाहीत परंतु सर्पकैतुचे आहेत हे प्रथम सांगून पाहिले जावे. हे दिक झाले. बाता त्यांचा सूख आपण घेतला पाहिजे. त्याचा कावे-वाजण्या आपल्याला आधीच समजला

तेव्हा आपल्या सर्व सैनिकांना एकत्र करा पोड्यांना राजमहाराजांच्या पड्यावर ठेवा. बाकीच्यांना घेऊन तुम्ही नगरात जा व सर्पकैतुच्या सैनिकांचा वध करा. एकदाही शत्रु सैनिकाला ठेवू नका चंद्रवर्माने सेनापतीला आदेश देत म्हटले.

“सुवराज, गो अशी बघारी बाधीच कडून ठेवली आहे. तेथे यशोवर्धनच्या जयजयकारामुळे भी विकल झाले. व पावत आपल्यापाशी आली. आपल्याला हा समझार सांगण्या करीता.” सेनापती घोरमल्ल म्हणाला.

तोपर्यंत नगरात जिकडे तिकडे उवाला भडकतांना दिसत होत्या. नगरात चौही-कडून कर्णभेदी किकाळ्या, गर्जना, आर्त-नाद ऐकू येत होते. चंद्रवर्माने किल्ल्याच्या

तटावर उभे राहून नगराचे ते भयानक दृश्य पाहिले तो व्याकुळ झाला. नंतर पायच्या उतरून खाली राजमहाराज समोर आला. तेथे बांगर सैनिक ओळीने उभे असलेले त्याला दिसले. काही मोठेस्तार हावात मोठे झाले पंजळ ठडमला वज्र होते. चंद्रवर्मा ते पाहून आश्चर्यचकित झाला. त्याला ते पाहून अस्वत घोरमल्ल.

चंद्रवर्माने त्यांतील वज्रसज्ज व काही घोडेभार राजमहाराजांच्या रक्षणाकरीता नियुक्त केले. बाकीचे दोन गट कडून एकाचा घोरमल्लच्या तंतुवाखाळी दिस व घोरमल्लला म्हणाला-“सेनापती, मी नगराचे द्वार पार करून पूर्वदिशांना जाईन

तुम्ही परिवर्तनेकडे वळून जा. आपण दोन्ही बाजूने घेरा घालून शत्रु सैनिकांना पाठीमागे हटकत उत्तरेच्या दाराकडे धावून जाऊ. स्थानात परमेश्वराची इच्छा यशे पडले तसे आपण आपला जिवार सोडून शत्रूला सामना करा. त्यातून मला काही उपाय सांपडत नाही.

"जशी आज्ञा, युवराज! तुम्ही कृपा करून ब्रति उत्साहाने संकटात सापडून नका. ह्या अधारात शत्रु सैन्यांचा उलगडा होणे कठीण. तरी सावधगिरीने रहा." धोरमलून युवराजाला सांगितले.

नंतर दोन्ही सैन्यांच्या तुकड्या "महाराजा सूर्यवर्माचा जय असो." असे म्हणत

राजमहालातून नगराच्याकडे निघाल्या. ती पर्यंत आकाशात कुकाचा तांडा उडवून हिमटित होतो. मलासोच्या उजेळात पुढाहू अळती मरे पाहून चंद्रवर्माकडे येत म्हणासा- "युवराज! सर्वेकृतुने आपली काही धडपच सफल केली आहेत. त्यांच्या सैनिकांमध्ये सुशिक्षित सैनिक खूपच कमी आहेत. बरेच जण लुटमार करण्याच्या हेतूने आलेले ग्रामवासी आहेत. आपण त्यातील निवडक लोकच घेवून त्यांना मारले तर बाकीचे मावसळ पथर सोडून गावाकडे धूम ठोकतील. म्हणजे सरलेल्या लोकांशी आपल्याला युद्धाचे लढा देणे कठीण जाणार नाही. तुमचा काय विचार आहे?"

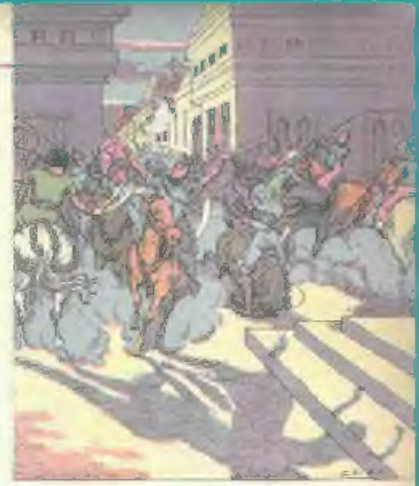
चंद्रवर्मा त्याचे सांगणे बरोबर वाटले त्याने आपल्या सैनिकांना सावध केले व नंतर शकते त्रिकडे पळत असलेल्या लोकांच्यावर तुटून पडला. दुसऱ्या बाजूने कैक लोकांच्या घाटीत घोडेस्वारांनी भाले खुपसले. तेवढ्यात सूर्यवर्माचे सैनिक आले. सूर्यवर्माचे सैनिक भाले बसवा आरडा ओरडा करीत. ते सर्व ग्रामवासी लोक घेरावेरा पळू लागले. सर्वे नगरात तोंच धवने उमटू लागला. "काय म्हणालास? सूर्यवर्माचे सैनिक? कुठे आहेत? असे बोलत पळणाऱ्या घोडेस्वारांच्या घोड्यांचा टापाचा आवाज

बवळ ऐकू येऊ लागला. ते पाठलाग करीत भागे येऊ लागले.

शत्रु सैनिकांचा वध करण्याची ही चांगली संधी चंद्रवर्माला मिळाली. त्याने ताबडतोब आपल्या अध्या सैनिकांना एका रस्त्यावर बाजूला ओळीने उभे केले. दुसऱ्या बाजूला स्वतः उभा राहिला. तिकडे राजपथवर चाललेली मारामारी संपवून शत्रु सैनिक तेथूनच वात शिरतील मग त्यांना एक एक करून मारणे सोपे जाईल असा चंद्रवर्माने दृढपणे विचार केला त्याने तो सैनिकांना सांगितला.

त्याची योजना सफल झाली. शत्रु सैनिक लुशीने लोकांना मारहाण करून विजय मिळाल्याच्या आनंदाने राजपथ ओळखून राजमहालाच्या दिशेने त्या बाजूला येऊन चालले होते. ते आत येताच चंद्रवर्माच्या सैनिकांनी त्यांच्यावर हल्ला केला बहुतेक त्यातील बरेच शत्रु सैनिक मारले गेले. बाही पाठीमागे बळून पळू लागले व स्वतःचा वधाव करू लागले.

ह्या गोष्टीने चंद्रवर्माच्या जीव निर्माण झाला. व त्याचा जातमविक्रम वाढला. ते सर्व घटना कथित- "सूर्यवर्मा महाराजांचा जय असो" सूर्यवर्मा महाराजांचे जय असो! असे म्हणत राजयात्रीवर येऊन पोहोचले तेथे जे लोक खुटळून बसले

पळत होते. त्यांना सूर्यवर्माच्या सैनिकांनी जबरदस्त जखमी केले. ते धावाळ अवस्थेत तिथेच तडफडत पडून राहिले. नगरातील लोकांचा पण ते पाहून उत्सह झाला. जो तो जे शस्त्र हातात घेईल ते घेऊन शत्रूंचा सामना करू लागले. व त्यांच्यावर तुटून पडले. दोन्ही सैन्यांत रणधुमाळी माजली.

अशा प्रकारे समोर जो शत्रुसैनिक येईल त्याला हाणेत मारीत चंद्रवर्मा उत्तरेकडील दारापासी येऊन पोहोचला. तेवढ्यात चंद्रवर्मा उत्तरेकडील दारापासी येऊन पोहोचला. तेवढ्यात दूरवर एवढेचच्या बाजूने येऊन धोरमलून त्याचा

चंद्रवर्मा

१३

पाटलाग करीत येत असलेला त्याला दिसला. तो दारा टाकीत जवळ येऊन पोहोचला.

सणाशीत जवळ येत धीरमल्ल बंद-वर्माला म्हणाला—“युवराज आपल्याला साबडतोड किल्ल्यातील राजमहालात बाऊन पोहोचावयास हवे कारण सर्पकेतु स्वतः मोठ्या सैन्यानिशी आपल्यावर चाल करून येत आहे. आपल्याला धोड्याच्या सैनिकांना बरोबर घेऊन त्याच्याबरोबर लढणे म्हणजे जगक्य व मृत्युला साक्षी पाव्या झारखेच आहे. किल्ल्याला आपला वट करून त्याचा व्यापरा घेऊन आपल्याला उडवून पाहिले. त्यापूर्वी आपली सोमेवर असलेली सेना आपल्या मदती करता हवे येईलच.

सर्पकेतुच्या मोठ्या सैन्याने तयारत प्रवेश सुद्धा केला आहे. हे ऐकताच बंद-वर्माला खोबदावर कुन्हाड कोसळल्या सारखे वाटले. त्याला समजून चुकले की,

जाता सर्वभाषापास खोडून घड करण्या-करीता सिद्ध झाले पाहिजे.

मग काय ! बंदवर्मने झटक्यात धोड्याला मागे पिटाळले मुलाह व और-मल्लने आपापले घोडे युवराजाच्या दोन्ही बाजूला बेंतले. त्याच्याबरोबर धोडे सैनिक सुद्धा होते. ते सर्वजण अत्यंत वेगाने राज-महालाच्या दिशेने धावू लागले. वाटेत त्यांना अनेक सैनिकांशी तोंड द्यावे लागले. परंतु ते जेव्हा राजमहालापाशी पोहोचले तेव्हा त्यांना दारावर जवळ सैन्याचे अनेक घोडेस्वार व सैनिक दिसले ते सर्वजण कोंढाळे करून दाराशी दार लघट्याच्या व फोडण्याच्या अंशात तय्ये होते. ते पहाताच बंदवर्मा आपल्या सैन्यासह त्याच्यावर तुटून पडला. दोन्ही सैनिकांच्यात भिषण झगडामारी गुरू झाली अनेक झड्डे सैनिक घायाळ अवस्थेत पाली पडले व कडू लागले. दोन्ही सैन्यांत रणधमाळी माजली. (पुढे...)

बंदवर्मा

चिकवाडित्याने आपला हट्ट सोडला नाही. तो साजानवळ गेला, परंतु खांबावर काढून बेंतले आणि तेव्हाही प्रमाणे भौन होऊन स्मथानाच्या दिशेने निघाला. तेव्हा प्रताप बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राजन, ह्या अंधराशी तू जे कष्ट सहन करीत आहेस. ते पाहून मला तुशी दया येते. कोणताही राजा कोणतीही गोष्ट साध्य करण्याकरीता आपल्या हेवडांच्या मदतीने ती साध्य करून घेतो. तेव्हा अशा परिस्थितीत तू स्वतः श्रम करून काय साध्य करणार आहेस? शेंवटी कायति यश यित्तिवित्यानंतर तू सींगध देशाच्या युवराजासारखाच घतीभ्रष्ट झाल्यासारखा व्यवहार करणार तर नाहीस ना? म्हणून तुला मी कपसेन राजकुमाराशी गोष्ट सांगतो.” असे सांगून वेताळ गोष्ट खंडू लागला.

सौम्य वेश्याच्या युवराजाचे नाव रूपसेन होते. त्याने गुरूंच्या बरोबर भाषमात राहून राजाला प्राप्त असलेल्या सर्व विद्या शिकल्या मुख्य करून राजकुमाराच्या भौदण्याच्या द्वारे व्यक्त होणाऱ्या कलेत वास्तव भरिल्ली होती. त्याला एकच पार्श्व दृष्ट होता. तो म्हणजे प्रसाणादशा वास्तव चिंतित असे. जेव्हा तो फाळत गोष्टी करीत जास्त बिडे तेव्हा पार्श्वने करू नये तसली काम करीत असे. आपल्या मुलांचे तसे वागणे पाहून बुद्ध महाराज गुणवैभवं ह्यांना काढवी लागत राहिले.

एकदा रूपसेन त्रस्तावात विहार करीत असताना त्याला बोधया दूरवरून मधुर

संगीताचे स्वर ऐकू लागले. युवराजांनी लक्षपूर्वक ते गाणे ऐकले. व ते धांवताच सेवकांना आदेश केला. जो आता कोणी गात होता. त्याला माझ्या समोर आणून उभा करा. ते गीत गाणारी महाराजांची प्रिय दासी चंद्रावती होती.

रूपसेन म्हणाला—“चंद्रावती, तू इतके सुंदर गातेस! हे सांग! हे गाणे तू स्वतः रचले आहेस का?”

चंद्रावती प्रस्वापूर्वक म्हणाली—“मी एका विद्वान संगीतकाराच्या तोंडी ऐकून हे गाणे शिकले आहे.”

“जव्हा, ठिक आहे! एवढे मधुर भावनेने बोललेले गीत करणाऱ्या विद्वान गीतकाराला मज्जा पहावयाचे आहे?”

रूपसेन म्हणाला. दुसऱ्या दिवशी चंद्रावती बरोबर त्या विद्वानाला बोलावण्यात आले.

रूपसेनने आदरभाकार कळते त्याचा विचारले—“महानुभाव! आपण ह्या गाण्याचा रचयिता मधुर बनवला आहे. तर काय ते गाणे तुम्हीच रचले आहेत का?”

“नाही, युवराज! माझ्या एका कवी मित्राने ते गाणे रचले आहे.” त्या विद्वानाने उत्तर देत म्हटले.

त्यानंतर रूपसेनने त्या कवीला बोलावून त्याचा सन्मान केला. तेव्हा तो म्हणाला—“प्रभू! जसे मधुर गाणे वनवण्याचे श्रेय

तर बासा विचकार भिन्न वसंतमिथिला प्राप्त व्हावयास पाहिजे. स्थान जे चित्र रेखातले आहे. त्या स्त्रीच्या सौंदर्य, सावध, मुखावर क्लिष्टगारे लेज ह्याने प्रभावित होऊन मी गाणे रचले आहे.”

त्यानंतर रूपसेनने आपल्या विद्यायांच्या वरवी त्या विचकाराला सुद्धा विचारसकट बोलावून आणले. तो विचकार त्या विश्वासार्थ दृष्ट्या तब हजर आला. ते विच पहाताच युवराज मंत्रमुग्ध होऊन पहातच राहिला. व म्हणाला—“वसंत मिथिला! काय ही तरुणी जिवंत सुंदरी आहे? का तुम्ही कल्पना सुंदरी आहे?”

“युवराज! हे मला सुंदर तरुणीचे व रागाने चिडून म्हणाला—मला जशा चित्र आहे की, ती जिवंत आहे. ती प्रकारे निरास करणाऱ्या ह्या चंद्रावती,

तरुणी सुर्वणपुरच्या जमिनदाराची एकुलती एक मुलगी आहे. तिचे नांव स्वर्णमंजिरी. तीला मी एका मंदीरात पाहिले होते. सोबे सौंदर्य पाहून मी प्रभावित झालो व तिचे हे चित्र काढले.” वसंत मिथिला म्हणाला.

वसंत मिथिले म्हणजे ऐकून त्या विचकार प्रभावित होऊन बुद्धराजाने त्या मुलीला दरबारात घेऊन येण्यास सेनकांस आदेश दिला. सेवक वरत येत युवराजास म्हणाले—“प्रभू! एका जाठनवधापूर्वीच स्वर्णमंजिरीचा विवाह झाला व ती आता तिच्या सासरी आहे.”

हे ऐकताच युवराज निरास झाला. व रागाने चिडून म्हणाला—मला जशा चित्र आहे की, ती जिवंत आहे. ती प्रकारे निरास करणाऱ्या ह्या चंद्रावती,

संगीत विद्वान् कवी आणि चित्रकार
असतमिह ह्या सर्वांना पुण्यात बंद करून
डाका. रूपसेनला वाटत होते ह्या सर्वांनी
आपले मन हुःखीत केले आहे. त्याच्या
सांगण्याला कोणाकडेच काही उपाय नव्हता.

असेच एक वर्षे निघून गेले. त्याकाळात
ही गोष्ट कुबराज पूर्णपणे विसरून गेला.
परंतु त्याच्या रागाची शिकार झालेले ते
निर्दोष जीवन फुकटचेच पुण्यात
सडत राहिले.

सौम्य देशजवळच त्याच्याच सारखा
जयंत देश होता. त्या देशाचा राजा
दरवर्षी वैभवपुर्वक वसंतोत्सव करीत असे.
ते निमंत्रण घेऊन सौम्यचा मुवराज

रूपसेन तेथे गेला. त्या उत्सवाच्या
कार्यक्रमात बंधीराचा कार्यक्रम मुढा
आयोजित करण्यात आला होता. त्या
कार्यक्रमाच्या तयारीसाठी एका तरुण
युवतीने आपल्या अद्भुत संगीत स्वरालहरीने
गोड आवाजाने सर्वांना व रूपसेनला
आपल्याकडे आकृष्ट केले.

रूपसेनने ती मुलगी कोण आहे? हे
जाणण्याची इच्छा प्रकट केली. तब्या
जयंत देशच्या बुवराजाने धाडिले—
“रूपसेन, ही मुलगी तर तुमच्याच
देशाची आहे तिचे नाव स्वर्णमंजिरी. ही
मुवराजपुत्राच्या नमिनदाराची मुलगी आहे.
आमच्या देशातील नमिन नावाच्या
तरुणाची ती आयको आहे. ती गायक
आहे. एका वर्षापूर्वीच त्याचा विवाह
झाला. व ती इथे आली. ती एक मधुर
गाणारीच नाही तर सर्वगुणसंपन्न आहे.”

स्वर्णमंजिरीची माहिती कळताच त्याला
सर्व पूर्व घटना आठवल्या त्याबद्दल
त्याला अत्यंत क्रोध आला. कां तर तो
एक तरुण होता. व विवाहित होता.

उत्सव समाप्तानंतर त्याने स्वर्णमंजिरी
बरोबर बोलण्याची इच्छा प्रगट केली.
आपल्या पत्नीला बरोबर घेऊन येऊन
ती मुवराज रूपसेनला भेटली. तिन
त्याच्याबरोबर खून गप्पांमोठी केल्या.

त्या गाण्याने रूपसेनच्यात आश्चर्यजनक
बदल घडून आला. तिच्या चेहऱ्यावरचे
हादमाव, मोठ आवाज, संस्कार व्यवहार
कुशलता त्याने तो बुरख झाला.

त्याच दिवशी तो आपल्या राज्यात
आला. राजधानीला प्रेताच त्याने प्रथम
काय केले ते म्हणजे-तुरुंगात बंदी झालेल्या
चीपाजणांना त्यांनी मुक्त केले. व त्यांना
दरवारात बोलावून त्यांचा आदर सत्कार
करून त्यांना पक्षीचिंत भेट दिली.

येथवर गोष्ट संपून वेताळ म्हणाला—
“राजा, रूपसेनच्या ह्या विचित्र स्वभावा
नियती तुला काय विचार आहे? ज्या
स्त्रीची त्याने अमिलाषा बरली होती.
ती न मिळताच त्याने रागाच्या आवेगात
यऊन त्या चौपा निष्पाप लोकांना बंदी
केले. व तिला स्वतः पहाताच त्याने
सर्वांना तुळगातून मृत केले. तिला पहाताच
त्याच्यात जी बदल घडला त्याचे कारण
त्याची भूखंडीच म्हटली पाहिजे ना?
या शकाचे समाधान करक उत्तर माहित

अधुन तू दिले माहीत, तर तुला माहितच
आहे की, तुझ्या डोक्याची बांघर सकल
होऊन तुझ्याच पायांवर लोटू लागतील.”

विश्रुपाक्षित म्हणाला—“रूपसेनच्यात
त्याच्या पूर्व संस्काराचा भिलान झाला
आहे त्याचे अज्ञात रूप त्याच्यात दहलले
आहे. त्याच्यातला संस्कार दबाव्या आड
दडलेल्या चंद्राच्या प्रकाशासारखा
कोधारीने दहलला होता. अवकर दग
आल्यामुळे केव्हा केव्हा विजेच्या बजून
बरोबर पाऊस कोसळू लागतो. तसाच
प्रकारे त्याचा मुढा राग बसाच अनावर
होत असे. त्याचे परिणाम स्वस्त म्हणून
त्याच वेळेला नेमकी कोणीही चांगली
व्यक्ति त्याची शिकार बनत असे जसे
सुर्याच्या प्रखर फिरणांमुळे दग नाहीसे
केले जातात तसेच स्वर्ण मंजिरीच्या स्वच्छ
स्वभावाने त्याच्यात परिवर्तन घडून आले.

अशा तऱ्हेने राजाचे माँन भव होताच
वेताळ प्रेतांसह अदृश्य झाडा आणि पुन्हा
झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला. (कल्पित)

उत्तम शिष्य

कोशक दशाच्या राजधानी जवळच एक जंगल होते. त्या जंगलात कमलानंद नावाच्या ऋषिचा आश्रम होता. ते समस्त शास्त्रात निष्णात होते. त्यांच्याकडे खीशत जोकांची तसेच राजा महाराजांची मुल विद्याभ्यास शिकवणेत वेत.

गुरुवर्य कमलानंदाचे एक वैशिष्ट्य होते. ते शिष्यांना शिकवितांना कधीही परमेश्वराचे नाव घेत नसत. जर कोणी शिष्यांनी ईश्वर भक्ति व भगवतासंबंधी काही प्रश्न विचारले, तर ते एवढेच म्हणत असत—“हे प्रभु तुमच्या मागील जिवनाच्या समस्या सोडवण्याचे नाहीत. तुम्हांला जर आपल्या जीवनाकडून उत्पत्ति प्राप्त करावयाची असेल, तर तुमचा चित्तेकविलंबणा ज्ञान आणि प्रसंगाकषान तुम्हांला मदत करू शकतील.

कमलानंदाच्या शिष्यांमध्ये दार राजकुमार हात स्थानीय एक मणिपुरा राजकुमार चंद्रसेन व दुसरा नागपुरा मुर्मसेन होता.

दोन्ही राजकुमारांनी गुरूकड विद्या संपादन केली व ती पूर्ण होताच, अशा या देवी निघून गेले व थोड्या दिवसांनी तेथील राजा बनले.

एकदा कमलानंद आपल्या होंडा शिष्यांचा राज्य कारभार किंवा चालना आहे हे पहाण्याकरीता निघाले. त्याच्या बराबर त्याचा मुख्य शिष्य रामदासपण होता. सर्वांनी प्रथम गुरू मणिपुरला आले. तेथे राजधानीत त्यांना बिकर निकर देवळेत वतळ दिसून आली. व देवळाभोवतीच्या प्रायणात बरेच लोक उन्नदान दाटव करीत असलेले दिसले.

राजा चंद्रसेन गुरूचा पदोच्चिन आदरसत्कार केला. नंतर, गुरूंनी चंद्रसेनला

विचारले—“तुम्ही राजधानीत प्रत्येक देवळा पाहिली. मला ते पाहून असे वाटत आहे की तुमच्यात देवाविषयी गूढ श्रद्धा विश्वास निर्माण झाला आहे! मा म्हणतो ते खरे आहे ना?”

‘गुरूजये’ देवाविषयी माझ्या मनात निलकुल आस्था नाही.” चंद्रसेनने सांगितले.

वरमन गुरूचा राजधानीत इतकी देवळे काय?” कमलानंदांनी विचारले.

गुरूदेव! माझ्या प्रजेतील जनतेमध्ये देवाविषयी शक्ति आहे!” चंद्रसेनने उत्तर दिले.

त्यानंतर कमलानंद सूर्यसेनला भेटण्याकरीता नागपुरला जाऊन पोहोचले. परंतु

आठवयाचाच गोष्ट हाता त्या देशात देवाचे एकही देवळ दिसत नव्हते. त्यांना गावातील बऱ्याच लोकांना विचारून काय तुमचा कोणाचा देवावर विश्वास नाही का?”

‘आमचा देवावर विश्वास आहे हो. परंतु राजाचा ईश्वरावर अविशाल विश्वास नाही.” लोकांनी सांगितले.

राजा सूर्यसेनने पुन्हा गुरूचा उचित स्वरुपात आदर सत्कार केला. ते आपल्या दोन्ही शिष्यांचा कुलसैन्य विचारून आपल्या आश्रमात परत आले व त्यांनी रामदासला विचारले—“साग, तुम्हा मला प्रमाणे सूर्यसेन व चंद्रसेन ह्यांच्या मध्ये उत्तम शिष्य कोण आहे?”

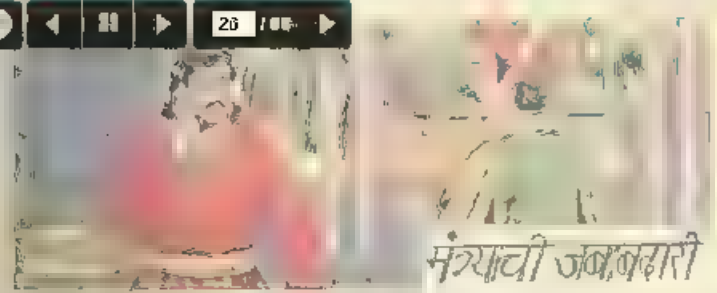
स्नान संधेह काण्ठा सूर्यसेनच आपला उत्तम शिष्य आहे. रमदास म्हणाला 'कसा? कमलानंदनी विचारण' चंद्रसेन सूर्यसेनलाच हातें की साक्षा देवावर विद्वान नाही तरी सुद्धा रामदास म्हणजे स्वाच्या राज्यात अनेक देवळ आहेत. सूर्यसेनच्या राज्यात आपल्याला एकही देऊळ दिसले नाही त्यामुळे सूर्यसेनच आपला उत्तम शिष्य आहे." रामदास म्हणाला

कमलानंद क्षणभर विचार करीत म्हणाले-"मी केव्हाही शिष्यांना विचार शिकवितांना देवाच्या अस्तित्वा संबंधी कधीही काहीही सांगितल नाही जव्हा ते मला त्या संबंधी प्रश्न विचारित तेव्हा मी त्यांचे हाका समाधात करीत होतो परंतु सारी गीष्ट अशी आहे. सूर्यसेन व चंद्रसेनचे माझ्या सांगण्याचा उद्देश बरोबर समजून घेण्याचा प्रयत्न केला नाही त्याचे हेच एक कारण आहे की, त्या लोकांनी देवळाचे अस्तित्त्व हेच एक प्रमुख कारण

ठरवले आहे पणु दासानी भिन्न भिन्न भाषांनी तेच अनुकरण केले आहे सूर्यसेनच्या मताने देवसंबंधी अजिबात विश्वास नाही पण त्याच्या प्रजाप्या मनात खूब विश्वास आहे त्यामुळे एका देशाचा राज्यकारभार काढताना प्रजाप्य दृष्टीगृह्य रहाणेच राजाचे कर्तव्य आहे उलट आपल्या अधिकाराने त्यात अ पल विचारच जतनवर लादले हाच त्याचा बरा निणय नाही

तरसम चंद्रसेनचे कसे? रामदासने विचारले

"तो आपल्या जनतेनुसार राज्य चालवणारा राजा आहे त्यान देवळ बांधले व अभिदान सुद्धा करून तो प्रजेचे प्रेम व विश्वास संपादन करून घेत आहे हेच सप्तम राजा होण्याच लक्षण आहे त्यामुळे तोच माझा उत्तम शिष्य आहे!" शुक्रवर्ध कमलानंदने रामदासला आपला निर्णय सांगितला

मंत्र्याची जबाबदारी

कुलकर्णीचा अर्धा राजशासिके झाला स्वतःचा राज्याची जातद मितीची अधर दिति आनृत त्रिकट जराची हाती हाणजे न था पडत ना जणू राज्याची एक कणा भाग ये राज्य नील सा खेडिया गिरगा वज हावा

राजा जणू करताना आपला मुलू २०० २५० इतका लावताना मला बरतबर जात कर पावत हावे त्या मळ-पावत म्हा बरावेच जणू मागण मग राज्य राजाला हा म्हण त्या मंत्राची छपया हे नविन तर त्याचची थपण आपण स्वतः कळ त्या हे कम राज्य तील अधिकार्याच्या हाती राते

राजा कुलकर्णीचा मंत्र्याच्या राज्य-चरमात उघडण्यासारख्या चांगला जणू उतर ना हा त्यांनी मुकुलशर्माचे राज पाण मंड

बोड विवस उलटले एक दिवस राजा व संधी झोती विनार केला की, आपल्या राज्यकारभारा विषयी जनतेचे मत काय आहे हे जळमजे बघा विचाराने एका रात्री ते वीज गुप्ततेच करून राजधानीत हिडू लागले

पडोवे विवस होते एका ठिकाणी काही लोक एक धानोटी पेटवून हात शेकीत म्हा मारत असतांना ह्यांना जमले ते बघी एवजुत जे चवान जाऊन हात धाऊ उभात

त मजम मजमल दृश्य कर दिवस वोलत होती. त्यातील एका बूड माणूस सध्या उद्गुन म्हणाला-"हावेळी आपण वं मोठे मोठे नविन कर भरतो जाहोन तसे हापुनी कधी भरले नव्हते ह्या कर लावण्याला काही सोमाच उरलो नाही राज्याचे अधिकारी व कमवारी आपल्या

जगाची रीत

सुखासक्त काही येथे शब्द करीत असता आश्रमस्थानी कौशाम्बी नगरात कृष्णदेवायन नानाते जन्म घारण केला. १ जव्हा मोठे झाले तेव्हा त्यांनी लौकिक शास्त्रा या मुळे होणाऱ्या कुष्णदिगाभांवे शांत श्रान्त कन्त शब्दी आपल्या जवळील सवें सवन्तो शतसर्वात खर्ची बाळून स्वानी सन्नास घेतला. पलाय नव क्षिमाळसात दाहून आपला वेळ तपस्वर्षेत घालवला अनेक वर्षे फनन कंरमुळे फळं साजून त्यांनी आपल्या शरिरात नं रुष्ट दिव्द त्या तपस्वर्षेचे फळ त्यांना मिळाले नाही त्यानंतर कृष्णदेवायन ह्यांनी हिमालय सोडून देऊन ते विषाटन करीत करीत काळी राज्यात येऊन पोहोचले. तथ त्यांना त्यांच्या बालपणचा मित्र मोहब्ब हा बटला. त्याने त्यांचा यथोपचित आदर साकार केला त्यांना तेथेच एक

सांपडी नांभून विली. न तेथे आपाप बरोबर रहावयास साधिल्ले ही यत्ना करत होते ते पाहू लागले एक विरस साजवत ह्यांचा मुलगा यज्ञवत्त चंडू खेळत होता त्या खेळता तो चंडू एका सांपडीचा रानत जाऊन पडला यज्ञवत्तला माहीत नव्हते की विरसाला साप रहाता त्यामुळे त्या चंडू कोडल्यानदीला निळात होता शब्दसात सांपाले त्याला दंग केला त्या विर त्याच्या शरीरात सिनू लागले. त्या बरगुद पडला त्या अवस्थेत पांडव्य व त्याच्या पत्नन त्याला पाहिले व त्यांनी त्यांना स्वठन व कृष्णदेवायनाच्या पायाशी बाणून ठेवले त्यानंतर त्या दोघांनी हात जाकत त्यांना विलीत केले- 'महाप्रभु' आपल्या

आतंक कथा

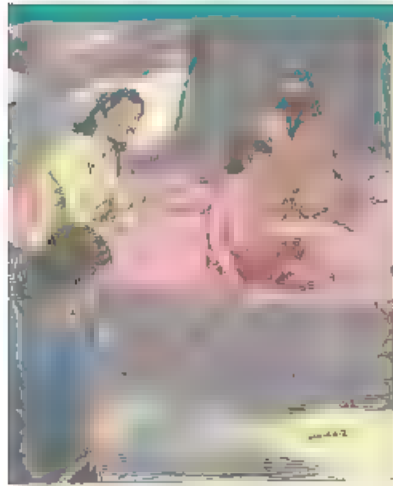
पुत्राभिलाषाला

परंतु कृष्णदेवायना समजेली की, जगात काही ते म्हणाले आपल्याला भ्रम झाला असावा भसे वाटते. खर तर यामला करणारी हो शक्ति माझ्यामध्ये नाही की अनेक वर्षे तपस्वर्षी केले आहे परंतु ही सफल झाली नाही मला तर ओपघाचे जुडा ज्ञान नाही तेव्हा मी भ्रम याला काय संदत करू शकून त्यावर माध्यम झाला. न ते त्या आपल्या तपस्वर्षी सफर झाली नमली तरीही इतकी

संयत्त मी तपस्वर्षीचे काहीतरी फळ मिळालेच असेल ना। तेव्हा आपण पापघ पारत सांगा माझा मुलगा स्वर्गीय जिवंत हाऊ माझा आपलाशाय विदवास आहे. माझ्याच्या म्हणण्याचा अर्द्ध कृष्ण- रान डावळू शकत नाहीत. त्याचे म्हणणे मान्य करून त्यांनी काही श्लोक म्हणणे व शपथ घेतली

सनाई एवढे प्रसन्नचित्तो पञ्चायका भाचरिं ब्रह्मचरिन् आचार्य यं चरितं यमयिद वरवर्तन यताश्च ममाश्रमकर्तुं अकामकं वा हि अह चरामि, एतेन सन्धेन मुणयेच होतु, हतं, विसं, जिबतु येअदत्तो

[मी यनात पुण्याची कामना करून एक शाठवकावर निवृत्त मनाने ब्रह्मचर्याचे पालन केले. रक्षानंतर मी की पन्नास वर्षे तपस्वर्षी केले. ती मनाकामून प्ररणा मिळून मंली शक्ती नाही। माझ्याकडून घेतली गळली ही शपथ ह्याचे परिणाम स्वर्गव सप्तशून ह्या मुलाच्या शरिरात नितस रालले विस बाहेर पडून यज्ञदस पूर्णपणे जिवंत होऊ दे हा श्लोक समाप्त होताच यज्ञदत्तच्या वस्त्रस्थलातून जोडं निघ बाहेर पडले व ते पृथ्वीवर पडून पाहिले जाले यज्ञदत्ताने एकदा डोळे उपटून आपल्या बाईजशीलांकाडे पाहिले व हात उठवून "बाई" म्हणत परत बाळी कोमळला व बंशुद झाला

एतेन सचचेन सुवर्धि ॥
हते दिसे जीवतु पञ्चम
[मी अनिधीया सत्कार सत्तर केला
आहे परंतु बूढ मनाने नाही हे जाणवता
श्रोतावाङ्मय लोका हे सचचेन नाही की
मी का जावर सत्कार केला आहे ।
आंतच्छन श्रोत हाऊन केला आहे. मी
सांगितलली ही गोष्ट ज्या स्वल्पाने
फलभूत होऊन ह्या निपाचा प्रभाव कमी
होऊन मजदत्त पूर्णपणे द्या आहे।

मांडव्यने म्हणजेवरील पदमनच्या
पाठीतून आणखी दोघे विष वहर
पडले व जमिनीवर पडून वाळून गेले
मूलापासून उठून बसला परंतु उठून उभा
राहून शकला नाही. तेव्हा मी त्यान
आपल्या पत्नीकडे बघून पहात म्हणजे
तु मग शपथ घे म्हणजे कायला मूलापा
पहिल्या सावरला हिंदू फिक लावले भाऊ
वाढून तुम्ही सत्काराची शपथ घेवयात परंतु
मी आपल्या समोर तरी घेऊ शकत नाही
बायको सितेंच्या स्वरात म्हणाली.

"वेडी, तू शंका का करतेस? अ पत्नी
मूलापासून आपल्याला दुसरी कोणती
एवढी गोष्ट पाहिजे आहे" शपथ घे
असे म्हणून मांडव्यने आपल्या व यकोला
प्रेरणा दिली. तेव्हा त्याच्या बायकोने नशी
शपथ घेतली व ती मूलापासून.

ये = अवाङ्मय पत्नी उचलून
तस्मिन् मे अपिपत्ताय वज्र
पितरो च ते नरिषी कोभि विसेसो
एतेन सचचेन सुवर्धि होतु
हता विषं जीवतु यतदत्ता!
वाळा जाण ज्या विद्यातल्या सापाने
तुला इससे ते पाहून हर मला त्याची
अविद्या घृणत वाटत आहे तशाच तुझ्या
नित्याकडे पाहून सुद्धा माझ्या मनाने
घृणा निर्माण होत आहे माझ्या दृष्टीत
ह्या दोघांच्यात काहीही करक नाही मी
ही बी शपथ घेत आहे ह्याचे परिणाम
स्वरूप म्हणून तुझ्या शरिरातील सर्व विष
निरुद्ध जाऊन तू पूर्वपक्ष जिवंत व्हावंस।

असे म्हणजेवरील पदमनच्या शरिरा-
तील सर्व विष बाहेर पडून अग्निनीत
शोषले गेले त्यानंतर ते वाळू उठून परत
पूर्वी सारखे लेटू लागले
ह्यानंतर मांडव्यनी कृष्णहंसावतना
विचारले- यद्वात्मन्! तपस्वीकरीता
असलेले सर्वोत्तम जिवन आपण स्विकारलेत
परंतु ते सुद्धा अनिच्छेने चालवलेत ह्याचे
काय कारण आहे?"
ह्यामाथ एकच कारण आहे एकरा
जर एक माणूस सग्यास घडून धरामातून
पडला व पुन्हा यऊन स्थान गृहस्थाश्रमात
प्रवेश केला. तर तो लोकांच्या निंदेत
कारणीभूत बनतो व पूर्व शपथला पातो
सग्यास जीवतात भागी दृष्टी नसताना

तेव्हा कृष्णदंपतिन मांडव्याला उद्देशून
म्हणाले-"मित्रा, पाहिलस ना! पृथ्वीतया
विष बाहेर काढण साक्ष्याकडून सभवत
नाही त्यामुळे तू मुझा सग्याची शपथ
घऊन श्रमन कर. त्याचा मुद्धा उपयोग
होऊ शकेल
मांडव्यने ह्याचे म्हणजे जाण्य केले व
ह्यानी श्रमणाची शपथ घेऊन म्हणावयात
सुरवात केली.
यस्मा दानं न अभिर्नवि कदाचि,
दितानाह अनिषो वा सकालं
न कादि मे अपियं बलेंदु
बहुसंभूता समया आह्वयाय
अकामको वादि अह ददाति

तुमच्याच्या आदरास प्राप्त होण्याकरीता जबरदस्तीने मी तपस्वी बनवयास गेलो अशा लुच सांगू तू आलल्या लोकांचा अतिविस्तार अशा अनिच्छेने का करतोस? ह्या पाठीमागे मुळा काही कारण असलेच ना?

माझ घडील व बाजावा जगातील दानधुर म्हणवले जात होते त्यामुळे मला मुळा त्यांचेच अनुकरण करावे लागत आहे त्यामुळे मी केलेल्या कामामुळे त्यांच्या यशाला काळोमा लागू नये त्यामुळे मी दाना व त्या दानधर्म करीत आलो आहे परंतु मनापासून नाही मांडव्य जेवर देऊ म्हणाला नंतर आपल्या पत्नीकडे बोलून लिखा म्हणाला-“तू लहानपणीच माझी बायको जन्त माझ्या घरी आलीस व अनेक वर्षे माझ्याबरोबर राहणार केल्यास तरी मुळा तुझ्या यशांत माझ्या विषयी जरा देखिल प्रेमभावना किवा स्नेह नाही उलट माझी भूषाच तू करते आहेस. ह्या पाठीमागे काय रहस्य आहे?

पतीचा संसार करणं होय तसे केल्यास समजले जावे ते तिला करणे भाग आहे. म्हणून मी हे आज बघे मज्जन करीत आहे जर तुम्हाला माझ्या भा इतर कुणाशी लग्न केले असते तर समाजाने कदा कुठला कलकोणी मरत असते. पण आपण मुळाच्या जीवना करीता आज माझ हे रहस्य मी उघड केले मांडव्याच्या बायकोने सांगितले

‘तू खरे कार्य तेच सामिलनेस म्हणून मी तुझी निद्रा तालस्ती करीत राहिल मी आपला क्षणभर बघून सांगतो व तुझ्याबरोबर प्रेमपूर्ण संसार करत मांडव्य आपल्या बायकोला म्हणाला

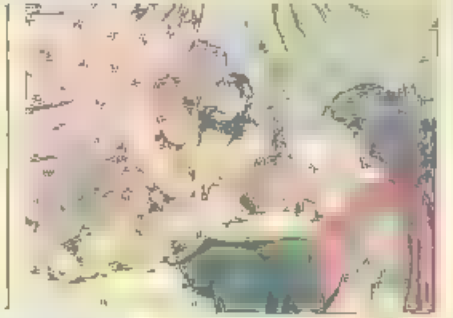
‘तू दान करणारे म्हणतास तर ते धनपासून वार अनिच्छेने करू नये मी मुळा बाळपासून माझे तपस्वी जीवन पूर्णतयने घालविले” जसे म्हणत कुणा इबायन घांती मांडव्याला सांगून ते आपला मार्ग आक्रमे लागले.

यमुना

ब्रह्मचरी काविराज यांनी वेदनामो व पर्वतराज म्हणून ज्या हिमालय पर्वताचे दक्षिणेकडे बघून तेथे आहे त्या हिमालय पर्वतराजामुळे अनेक नद्यांचा उगम होतो. आपल्या पुराणात नद्या ह्या केवळ निवर्ण स्थापितच नाही तर त्या नद्यामधून जमीन आणि मुळा दर्शन येताने

ब्रह्मचरी काविराज यांनी वेदनामो व पर्वतराज म्हणून ज्या हिमालय पर्वताचे दक्षिणेकडे बघून तेथे आहे त्या हिमालय पर्वतराजामुळे अनेक नद्यांचा उगम होतो. आपल्या पुराणात नद्या ह्या केवळ निवर्ण स्थापितच नाही तर त्या नद्यामधून जमीन आणि मुळा दर्शन येताने

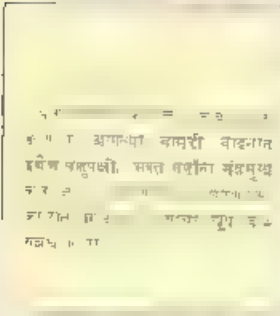

काविराज पर्वतराज म्हणून ज्या हिमालय पर्वताचे दक्षिणेकडे बघून तेथे आहे त्या हिमालय पर्वतराजामुळे अनेक नद्यांचा उगम होतो. आपल्या पुराणात नद्या ह्या केवळ निवर्ण स्थापितच नाही तर त्या नद्यामधून जमीन आणि मुळा दर्शन येताने

केल 'आपली तुलनातुल्य' अशाचो
नाम आसा. जेन्तुन जेन्तुन तुलनातुल्य
गेल्यात वसुदेव तालीन वचो
मल्लिकार्जुन जेन्तुन जेन्तुन
जेन्तुन जेन्तुन जेन्तुन
जेन्तुन जेन्तुन जेन्तुन

प्रयोगाचें श्रवण वरवीं जेन्तुन
सर्वस्वही वरीं व संगा वय हा
मल्लिकार्जुन जेन्तुन जेन्तुन
जेन्तुन जेन्तुन जेन्तुन
जेन्तुन जेन्तुन जेन्तुन

राजा व राजे उघडले...

राजा व राजे उघडले... राजा व राजे उघडले...

"एक दिवस राजे मुकुट राजा निवेदन करीत म्हणाले- महाराज, मी
मुद्रा सापसासारखे विचन बगु देन."

आचार राजा उत्तर देत म्हणाले "जसे राजाचा वागणूक राजा होतां तसोच
गुलामांचा गुलाम."

काही दिवस उघडले एक दिवस राजे राजाला निवेदन करीत म्हणाले- "महाराज
आजचा दिवस आपला पूर्वजच्या संस्मरणाने दिवस आहे. चना लाऊन त्याचा कार्यवाही
पा. पाह्या म्हणून राजाचा घडन हो स्वभावाने आता."

द्वारा बांधीत आम दिवस कायमामळे जिकडे जिकडे पाणी वाहून जाऊन समाधानातील
हावे दळडे निकडे विचरतो येजेमी होती. मेल्याने त्यातील काही पैशेन आपुन त्यांचा
दिवस केला व राजाचा म्हणाले- "महाराज मला माहीत नाही की तुमच्या पुर्वजांची हाडे
कोपली आहेत व मुलापांचो हाडे कोपली? जर आपण आतां शकिलान तर बाकीचा
कार्यक्रम काय मे भी पाहून घेदेन."

महाराज राजाचे हाडे उघडले त्या दिवस आपुन त्यांना मेल त्यांच्या हात वर व
त्यांना सापसासारखे स्वतंत्र आयुष्य जगण्याची मुभा दिली.

ही दाढी माझी आहे!

एका गावात दोन त्रिवलंग मिश रहात होते त्या दोघांनी व्यापार करून बाच पचा मिळवला होता. जेव्हा पहिला माणूस पैसा व्यर्थ खर्च करीत असे व दुसरा अत्यंत लोभी होता. पहिल्याची बोक्याची चकोटी होती तर दुसऱ्याची आपली दाढी खूप लांब वाढविली होती.

एक दिवस दोघे ब्रिज अशाच तऱ्या मारत बसले होते. तेव्हा पहिल्याने विचारले—“मित्रा, मी आज पर्यंत तुला ही खोष्ट सांगितली नाही. पण झटोवरी तुझ्या दाढीकडे पाहिल तर काय मजा येई आणि पर्यंत इतके म्हातारे मी पाहिले. पण जर सांगतो तुझ्या सारखी दाढी माजगात तरी कायची मसणार!”

हे ऐकून दुसऱ्याचा आनंद सगळा सविनाशा झाला तो म्हणाला—“होय रे बाबा! सगळे लोक मला असेच सांगतात.

तेच नाही तर कोणाची माझ्या दाढीला छोट लायल. ते लोक संधी मिळताच माझा दाढी विकत घ्यायला मुठ्ठा टाकून बसलेले आहेत” असे म्हणत दुसऱ्याने आपल्या हाताने दाढी गुरदात घेऊन सुरवात केली.

ते ऐकून पहिला म्हणाला—“कोणा कषाला विकत घ्यायला पाहिजे. मीच तो विकत घेतो! काय ह्याची किंमत मला?”

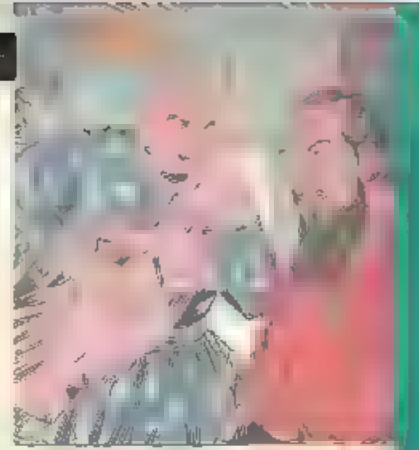
दुसऱ्या लोभीच्या सवात दाढी विकत घेण्याच्या बनेक कल्पना तरळून गेल्या त्याने झटकपास हावरेटपुजाने किंमत सांगितली “नरें सर, एक हजार नाणे र”

‘स्वात काय हे रे! अला वाटल हापेक्षा जास्त मागतोस की काय?’ असे म्हणत त्याने खिछात हात बाळून बोट पैसे बाहेर काढले व अगळ रक्कम म्हणून त्याच्या हातावर ठवले.

‘ने गरजाच द्या’ माझ्या तऱ्याच्या सव पहात दाढीला ने घेतून पाहिल ‘घाळा’ नाणकी भट घालत म्हणाला—‘ठिक आहे! मित्र हे बघ आज पासून ही दाढी माझी आहे! परत माझी एक नट आहे मी जायत पुरी रक्कम वेत नाही व ही दाढी परेदी करीत नाही तो पर्यंत खाचें रक्षण करे तुम काम आहे ह्या माझ्या दाढीला माझ्या बज्जिमण तुला तेल मसाज करा-वयान पाहत नों मागून तेव्हाच हजामत करावयास पाहिजे!’”

‘हात तिच्या हात काप कडीण आहे! दुसऱ्याने पहिले ने म्हणजे पाय करत ज्ञानतर दोघांनी स्वतःच्या हस्ताक्षराने त्याचा करारनामा लिहीला नंतर पुन्हा पहिल्या माणसाने त्याला उचलित करीत म्हणत माथि हे पहा बाळपासून जर का कोण ह्या दाढीची स्तुती करू लागले तर त स्वात. सांगून टाक—‘महाराज, ही दाढी माझ नाही कोण्या एका माणसाची स्वतःने पैसे देऊन खरेदी केली आहे मी त्याच्या करीता ही अपुन सांभाळत आहे असे तू सांगायला पाहिजे समजले!’

दुसऱ्या दिवसापासून पहिला रोजच्या रोज दुसऱ्याचा बरी लंडा घालू लागला. ते पाहून दुसऱ्याने विचारले—‘मित्रा, काय झाले कां येणे केवसे तर तो त्याला

म्हणे—“तशी काही मिशंव गोष्ट नाही मी माझ्या दाढीला पहायला आलो होना काही दिवसांनी हो त्याच्यावर लगेच उखटू लागला व त्याला सम भरत म्हणू लागला—‘मित्रा, हे काय?’ तू माझ्या दाढी ची नासपुस करतो आहेस प्रथम माझी दाढी कशी जकाकीत दिसत होती, तू स्वस्तासोस तेल काढू लागला आहेस वाटत म्हणूनच ती अशी उस्कटण्या सारखी दिसते आहे.”

अशा प्रकारे वापत्यावर अधिकार वाजवण्याला पाहून दुसरा पैसागुन पैसा धावटी दोघा मित्रांच्यात वैमनस्य वाढू लागले. ते पाहून दुसरा हजामतिल हात मद्धादलेल्या स्वराने म्हणू लागला—‘मित्रा,

ल १५५ नं. ३ १९६ म. ५५ अंककम
२०१५ नं. ३ १९६ म. ५५ अंककम
२०१५ नं. ३ १९६ म. ५५ अंककम
२०१५ नं. ३ १९६ म. ५५ अंककम

परंतु पहिल्याच दुसऱ्याच म्हणजे मानले
नाहा तेव्हा दुसऱ्या म्हणाला "तू दिलेल्या
अंगाक पेशाच्या रुपार पेसे देतो ते ऐकू
नही पहिला शयन वसला दुसऱ्याच विचार
केला की, कशाही प्रकारे त्याची आपल्या
पाठीबागची कटकट सोडवायलाच पाहिजे
त्या विचाराने ती म्हणाला- ठिक आहे,
मी चार हजार देतो पहिल्याची हांव वाहू
लागली त्यामुळे ती शंतपण तसाच ते
पहात उभा राहिला.

दुसऱ्याला काही भुल नव्हते असेच
जाणकीत काही दिवस निघत गेले एके
दिवशी रात्री पहिला दुसऱ्याचा घरी
आला दुसरा गाढ झोपेत होता तरी
त्याची पर्वा न करता पहिल्याने काही
संकोच न करता दुसऱ्याची दाढी चट

त घेतली मग पहिल्याच्या हाताने तो
मन घेऊन पहिल्याच्या हाताने तो
मन घेऊन पहिल्याच्या हाताने तो
मन घेऊन पहिल्याच्या हाताने तो

दाढी असे सिद्ध झाले पहिल्या माणस
अशा विश्वासाच्या जाग्यात मन घालून
ही दाढी मी विकत घेतलं आहे आहे
अधिकार आहे! त्या वेळाला त्याच्या
त्याने दाढी छाटी लावली

पहिल्या माणसाने काही रात्री
बुजून दुसऱ्याच्या घरातून तो
दुसऱ्याची दाढी घेतली त्याच्या
घडून त्याने पुन्हा पळत बघत तो
दुसऱ्या माणसाने तो पळत तो
म्हणजे दाढीच्या पूर्ण मर्यादित या त्याचे
मुद्दल त्याला भावे हा निष्ठा ठरला

कोणत्या एका गावात बलब्रह्म नावाचा
शेतकरी रहात होता तो खूप
कामात होता व रंगीट स्वभावाचा
होता त्याच्या घर रांग बाला तर त्याचा
स्वयंवर नाच रंगून नत परंतु त्याचा
पत्नी त्यात खूप म्हनशांस होती

पण सहनशक्तीचा तुट्टा काही मर्यादा
असत जेव्हा एकदा तिच्या अविवात
सहून झाले नाही तेव्हा ती नवऱ्याला
चिडून बालला मला कशाचा कास
देता हा! तुमच्या बाबतीत मी काय कामो
केलं? जर माझ्यावर चिडना असलात
तर, मला घरा बाहेर काढून टाका.
मी ह्या जवळ कष्ट करत ते कुत्रेही करून
आपुढी अनेक न बालू शकत

बाशकोचे जाणणे "कृत बलब्रह्मचा
मागाचा पांग नासत नव्हता दो
लावालावान म्हणाला 'आ नावड्यांचे

माझ्या घरातून निघून जा आनंदाचे
कुठेही जण!"

नवऱ्याचे बोलणे ऐकताच शांतीच्या
होळ्यातून घळघळ अश्रुधारा वाहू लागल्या.
त्यामधील ती नवऱ्याचे घर सोडून निघाली

तो विवसमर रावान तडफडत होता
दुसऱ्या दिवशी त्यांचा राग थोडा शांत
झाला. त्याच विचार केला की कायको
संध्याकाळपर्यंत कुणाच्यात तरी बसून
घरी परत येईल. परंतु रात्र पडली तरी
ती आली नाही ते पाहून तो धावकून गेला.

शांताला लहानपणापासून आई-वडिलांचे
छत्र नव्हते त्यामुळे मी आपल्या मामाच्या
घरीच लहानाची मोठी झाली. परंतु
घरी तिचा खूप छळ करीत तिच्या
समतातून ती धडकी होत होती सांगाला
मठापत्ता म्हणून धावी नाहीत
शांता जेव्हा दुसऱ्या दिवशी सुद्धा घरी

परत अग्ली नाही तेव्हा बलभद्र निवा क्षीप करण्याकरीता बाहेर पडला. प्रथम स्थान सर्व गाव वाल्या घातला परंतु ती फोंडही दिसली नाही. तेव्हा तो तिच्या मामाच्या भावी गळा तेथे पण ती गव्हती लांताच्या सामान बलभद्रला सांगितल की, ती इथ आली

जरी स्वतंत्रवान बलभद्र रागीट असला तरी तो खांतावर बसपासून इथ करीत होता. त्याने मनांत निश्चय केला की, जोपर्यंत शांता सापडतार नाही तोपर्यंत मी चराचा उबंरठा जीलाडून आव जाणार नाही त्याला कळना दिला कोठे जोधावे शेवटी त्याने विचार केला की परत

रात्री जाऊन प्रत्येक घरात तिची चौकशी करावी

बलभद्र आपल्या भावां पोहोचल्या तेव्हा त्याला स्फूर्ति न रावा एक रात्रीचाच भेटला व त्याला पहिले म्हणाला भाऊ मी तेथे तुमची व जेव्ही आता ये माझ्या राडोने वसून आलो मी तिला वाटत रामपुरला सोडून आलो

रामपुर बलभद्रच्या गावापासून बरेच दूर होते तरीही ती बायकोला आवाण्या-करीवा त्या भावी निभाळा वही रामपुरला बायल्यानी नाद कांगळी होती रस्ता शिकरी होता परंतु एक जवळची वाय बाट मुद्रा हाता ती घाडी मयलातून न पारत होती त्यामळ सर्व जणानयन जायला घाबरत असत व दूरच्या वाटनेच जात असत

बायकोला डबकर घटण्याच्या इच्छेने बलभद्र त्या जवळच्या खंगलातून बायल्या पयवाटने निघाला वोडगार दूरवरपर्यंत आलात मन्शावर त्याला जेतलातून राण भाग पडल जेव्हा रावा का तेथे विधाका बायकोलाच एका गड्ड्या आडकाल, इसला

त्या पहिल्याच्या संहमये चोराचा जडु होता य इथ जेळून नार तेथ आला व बलभद्रला पाहून म्हणाला- तू इथ कशांना बसता आहेस ?

'रामपुरला जात आलोना यांडा विश्रान' घावो ह्या हंतून इथ ये वली चोरानी त्याच्याकड शकलाच नजरेने पाहिल व दगदातून विचारल- 'रामपुरला जायला इकडून कोणता रस्ता आहे ?

'तर ही रस्ता चकल' मज रस्ता दाखवा मी निघून जातो, बलभद्र म्हणाला त्यालीक एकाने विचारले "रामपुरला तुझे काय रे काय ?"

"तिथे माझी पत्नी आहे" बलभद्र म्हणाला

"अच्छा ! ठिक आहे, पला रामपुरचे सर्वजण हाऊत आहेत सांग ! तुझ्या सासऱ्याचे नाव काय ?" एका चोराने विच रल

"माझ सासु सामरे दिकत राहीन' बलभद्र म्हणाला

'बायला हे सांग तुझी बायको कोणाच्या चरी वतरली आहे ?" चोराने दगत विचारल

तेच तर पहिल्या भी ज्ञान आहे मी तर ह्याच विश्रान घावरून गेल आहे माझी बायका तेथ आहे किव नाही त्यावर तुम्हे मला नाही माही त प्रश्न विचारले वास देत आहेत' बलभद्र चिडन म्हणाला

ते मजून सर्वजण आवचर्च पकित झाले, जेव्हाच हाका मज लातली त्याला बाट

लागत ह्याच्या मक्ती करीता इतर काही लोक मजून दमक असावेत

चोरानी त्याला विचारून त्याचा विस्मय पुरयला तेव्हा ती चिडून उठून निघून जाऊ लागला

तेव्हा त्यालीक एका चोराने सांगितले- हा जे काही सांगतो, ते सर्व सोटे असावे ह्याच्या एवढ्या हिमतीन वाटते हा कोंगी-तरी रावाचा गुप्त वेवचारी हेर जसावा ह्याला जेर हातुष्ट करून पाठवेले नाही तर जेवाला हाका होण्याचा संभव आहे"

सर्वांनी त्याचे म्हणणे मान्य केले, मग काय ! सर्वेजण धावत त्याच्याजवळ बले व म्हणाले "हे इथ जावा भावरी कसे बसे

चोरी लुबाळी कांका आसचा उधरनिर्वाह करतो. पू आपल्या ह्या टोळीच्या बाबतीत कुणासही काही सांगू नकोस. बसिम म्हणून आम्ही तुला काही वा काहीतरी देऊ.

बलभद्र आपल्याचकित नजरेने त्या डाकुना पहात म्हणाला-“तुम्ही लोक समजलात तरी कोण?”

‘अशा पहाडाच्या सोतीदायक ठिकाणी थुदा तुम्ही आमच्या वर चिडन बोलता आहात म्हणजे तुम्ही नक्कीच राजाने विषादी असाल. म्हणूनच तुम्ही आपल्या बुद्धे सधोर बसून राहिलात व हजरता करून समावसाय सांगितले बरोच थोरा म्हणून ते सर्व बुद्धेच्या आठे निघून

गेले व आतून एक थोक आणला व । बलभद्रच्या हातात दिवले त्याने चमचम करणारे वरचे हिरे होते.

बलभद्र ने छऊन गुपचुप समला त्याला रागपुत्रच्या थोरुरीभयने गोमते कडून सांगे म्हणजे तू हे बिसरले जा. तू आम्हाला कधी हिन अहेस तू भलाचस असले परंतु तिथे अलाम तस तुला दिसणार नाहीत अशा दूर जागो निघून जाऊ.

बलभद्र त्या गावाचे जऊन आजू बाबलाचीकडीकडी तरेत त्याला समजले की काही दिवसांपूर्वी अशा भादचा जा एक बाई ह्या गावात आली ती तेथील गंगानाथच्या घरी कामाला सधली आहे.

बलभद्र ताबडतोब तेथे पाहोचला. व्ह्यांयान हातात लाटू घेऊन वर झाले हाती बलभद्रला पहावाचलो घरात आत नघत गला.

गंगानाथ तव्हाचे शतातून घरी परत येत होता बलभद्रला पंगानाथ त्या दिवस तुम्ही कोण ते काय पाहिले?

बलभद्रने आपली माहिती सांगितली व जांगल्या विषय विचारले.

गंगानाथ म्हणाला- आता बांगला वर आहे तो मकाजी नरकरा पासून रात्र होपेपर्यंत काहीतरी काम करून घेतले एक क्षणभर तसले घडले रात्रा थोडी थाल करीण मिळणे म्हणजे भाग्यक पाहिले.

बलभद्र म्हणाला

गंगानाथने घाबिला हाका सारले बलभद्रने का बाजूला नेऊन विचारले. काय ग, आपल्या घरी तुम्ही काम होत तू आपल्या घरात आशामान राहाच आहून इथे एका सोलकाणी साख अ सुय ना पाननत आहून?

मी इथे इतके काम करते आहे तरी थुदा मला तस कसाचाही वाटत नाही मी कितही काम केले तरी ते पाहून प्रसन्न हाणारे जातही हाणारे व थोडे वोलणारे लोक इथे आहेत त्यामुळे ते थप वागून नाहीत.” गांथा म्हणाली,

मग तला काय वाटते मी तुमच्या कामाचे कडाचे कोतुक करीत नाही की मी येथे तुला काय साक दुरुडले आहे किती रगत आहे मी बलभद्र म्हणाला

गंगानाथ त्या गावाला सांगितले व त्याला जे पयले आपण वृळ दुरु राहिले तेव्हा तेव्हा ते कडे पाडिले, तेथे काय पडले व इथे थोडे थोडे वर.

आपल्या घरीचा महंग पाहून गंगानाथ समजले की बलभद्र त्या बाबत सधेत व घरात पडलेले सांगत होना तेथीं तो थोडी जात हात म्हणाली- त मग तुम्ही इथेच पडून राहा. तेथील शतभात विकून

मार्कून आपण इथेच जमिन विकत घेऊ.

तुम्ही शंतीची कामे करा. मी ह्या घराची कामे करीत राहीन ह्या घरातील लोक थूप जांगल्या हसभाव्याचे आहेत आपल्या सोबाव्या कामाईच्या पैशानी आपण आशामान आसुव पाळव.

‘आता तर तुला दुसऱ्याच्या घरात काम करण्याची अजिबात जाहरी नाही. आपल्या हातात आयेले थूप घन आले आहे, त्याने आपण तहारात एक घर विकत घेऊ व तेथे राहू.’ बलभद्र म्हणाला बलभद्रचे हातणे एकून हाताला आसवेय वाटू लागले. ती म्हणाली- ‘हे सगळे खोट आहे मला आपल्या

बरोबर नेष्ठाकरीता ह्या बनावटकीच्या गोष्टी हांगता आहता."

उर मग, स्वतःच्या डोळ्यांतून पहा! असे म्हणत बलमदन बळढीची केली वचकून हातांला दाखविता

घांताने बळित होत म्हटले-"हे हिरे तुम्हाला कोठून मिळाले?"

तू माझ्या चिडण्याचा राग राग करीत होतीस, परंतु त्या चिडण्यामुळे तर ही संपत्ती माझ्या हाती आली माझा राग पाहून बाबरून जाऊन मला हे हिरे व रागीन मिळाले आहेत"

बापल्या पतीचे बोलणे ऐकताच हाता पावळून जात म्हणाली-"मी जाता तुमचे काहीही ऐकून घेणार नाही मी तुमच्या राग व चिडण्यात कटाळून धर पाडून गेले घनांत विचार केला होता की, थोड्या दिवसाने घरी सुखी समजूतीने आपला राग थोडा शांत कराल. परंतु कळून तुम्ही तुमच्या रागावर विश्वास ठेवून आहोत, तेव्हा तुम्हाला रागाच्यापासून केव्हाही

मुक्ती मिळणार नाही म. म. तुम्ही करीत बरा वषाचा प्रयत्न कुठे करत

बाबर बलमदन दत्तात म्हणाला "तुम्हाला तू धाईयवडाला पाऊन असो निघाय घेऊ नकोस कारण मझ्या रामामुळे माझा आयुष्याच नुकसानच होवू शकत तू मला समजत आहेस की माझा रागावर विश्वास आहे तस नाही त्या वेळी माझ्या रामानच मला राक्षसी मिळाली परंतु मला माझा विश्वास नाही चला तय्यार होतोय उत्तमदा क्षात्रा का आपण घर सोडून निघून जायला आपला नवरा पत्नीत रागावर तारा डब शकत आहे माझीच आपण हकड निघत येथाने व खाण्याबरोबर घरत जाणार नाही साहित्याने त्याने आपल्या घर दुपार राग हासविता असतो नसे न होता तो भागल्याला केविलवाने दिनवित आहे

असा विचार घेताच आता त्याचघाणी आपल्या मज्जा बनावट आपल्या पायी जायला निघाली

हुपार नोकर

धर्मपुरीत जमिनदार सोबेवर ह्याला तका तवडा ओपण्याची सवय होती ते रात्री ओपण्यात बघण्यावर बेंबे को त्याला सकाळी उठविलेच लागत असे. ते अनिष्टच जे पण होत त्यामुळे त्याला वेळी तो काय त्याला करून होत नसत, धावतो त्याला त्यामुळे अनेक वेळा तोड दावे करत असे

जमिनदाराने असा विचार केला की बाप-याला वेळीच उठवण्याकरीता एका माणसाला नियुक्त करावयास पाहिजे. हो माण्ट त्याने आपल्या दिवाणजीला सांगितली त्याच गावातील अनंत नावाच्या माणसाने हो माण्ट दिवाणजी-कडून संपत्ती व त्याच दिवाणजीला त्या जागी आपल नाव सुचविलेच त्या माणितल दिवाणजी अनंतला घेऊन जमिनदाराकड आला

जमिनदाराने अनंतला पहात म्हटले-"उद्या सकाळी चार वाजता उठून मला मरसिहपूरला जायचे आहे. तुमच्या शिबडी सकाळी बरोबर चार वाजता अनंताने जमिनदाराला ओपेवून उठविल.

जमिनदार सव्याकाळी मरसिहपूरहून घरी परत आला व अनंतला बोलावून म्हणाला-"मी पहाट करून उठून गेलो. म्हणून माझी सर्व कामे पूर्ण झाली. बघ, अस म्हणत त्याचे कौतुक केले व म्हणाल-"उद्या सकाळी मला जगन्नाथपुरीला जायचे आहे, तेव्हा मला तू बरोबर पांथ वाजता ओपेवून उठव."

जमिनदाराने हांगितल्या प्रमाण वचलन बरोबर पांथ वाजता ग्याला उठविले त्या शिबडी सव्याकाळी जमिनदार जगन्नाथपुरीहून परत आले व अनंतला

म्हणाल- तुला कामाला लागून आज दोन दिवस पूर्ण झाले आज हा म्हातीना पूज होत आहे उद्यापासून दूसरा म्हातीना सुरू होत आहे त्यामुळे ह्या दोन दिवसांचे तुला वारकपये देतो व पुढच्या महिन्यापासून तुला साठ रुपये पगार देईन सांगत जमिनदाराने त्याच्या हातावर चार रुपये ठेवले त्यानंतर जमिनदार घरात निघून गेले योडघावेळाने कपड बदलून ते दाराच्या उंबरठ्यावर येऊन उभे राहिले. तेव्हा त्यांनी अनंतला घुसल्या एका तरुणाला दोन रुपये देत असतांना पाहिले त्यांनी आश्चर्य वाटून त्याला विचारले- 'ती तरुण कोण? तू त्याला दोन रुपये का देत होतास?' अनंत ते ऐकून चाबकान गेल्या व ओतखीत म्हणाला- 'सह्येन' तसे काही नाही ती मां मां तर जमिनदार रागावले व विडून म्हणाले- "सरे काय ते सांगायला यावरतीस का? अनंतने धरपरेत जावण्या आवाजात म्हटले- "मालक, आपण मला मागेच दोन

दिवस वरवर देत आलेच पण मां मां होऊन त्या वेळ आधी ह्या तरुणाला मला उठाविल त्यामुळे मला त्याला दोन रुपये देण भाग पडले

ते उतर एकुन जमिनदाराच्या समजळ की, अनंत मुद्दा आपल्या सारखा झोपाळ आहे परंतु त्याच्या अक्कल हुंवारीचे त्याला मलापासून कोतूक दारक न होवत म्हणाले अरे अनंत उद्या पासून तुला द्याचें काम देतो, तुझा पगार तोच राहिल नंतर त्या नविन तरुणाकडे वळत म्हणाले- "अनंत दोन दिवसांपासून ज काम करतो ते तुला आवडले का ?

नविन तरुणाने आनंदाने मान डालून तो नेहमी जमिनदारात त्याच्या वेळ-घाकडे निरखून पहात म्हणत हा वळी अनंत जडळून तू जे दोन रुपये घेतस ते त्यान बाणखी कोणाचा हिस्सा राही मां?

त्या नविन तरुणाची जमिनदार की हुंवारी ओळखली व म्हटले मालक हे दोन रुपये पूर्णपणे माझचे आहेत

शिवपरा

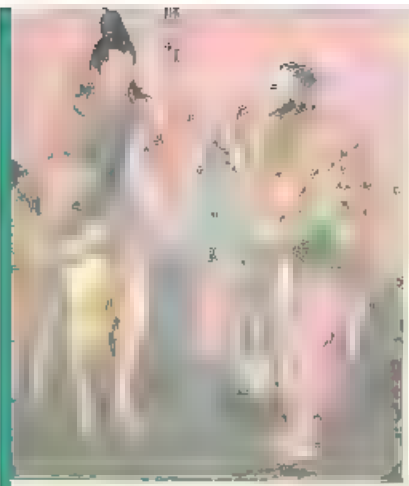
समस्त नदीला एकूण यज्ञशाळजवळ पाचली. तिच्या तिच्या आईने व भावांना पुढ येऊन तिची विचारपूस केली आईने मुलीला एका बाजूला बोलावून नऊन समजावून सांगितले, मुली पुढ वडील वड झाले आहेत म्हणून तापट-पाणाने तुझ्या पतीची विवा करतात पण तू निकड दुल्ले कर

मलील पहाताच दसाळा संकराची भाऊवण दाखल रागाने ती बसीला म्हणाला 'कथन! तुझा नवरा स्वभावात बदलला तुलासाच त्याचे अनुकामी, तो कपाला वारण करतो म्हणून अपवित्र झाला आहे यज्ञयागादि पवित्र कार्यास निमंत्रण करण्यालायक पण राहिला नाही.

तू कयासा आलीस येथे, आमच्या या यज्ञशाळीला अपवित्र करायला?

ते ऐकून सती आपल्या वडिलांना म्हणाली- "तू यज्ञकर्ता असून सकराला हविभाव दिल्याशिवाय यज्ञ करीत आहेस आणि उलट त्यांची निवा करतो आहेस? अजून सांगते त्यांना आदर पूर्वेक निमंत्रण पाठवून यज्ञभाग देऊन त्याचा उचित सत्कार कर. नाहीतर तुझा यज्ञ अपूर्ण राहील व तुम्हा सर्वनाश होईल." सतीने विचाराला जसा सत्ता विचारावर सत्त उपस्थित असलेल्या मनु आदि मुनींनी दसाळा तसे करण्यास सुचविले परंतु दहा आस्तच संतापला आणि म्हणाला- 'तू चालली ही येथून. तू आम्हापणे माझा

वीरभद्र त्याप्रमाण उत्तरेकड गला त्याला एका जागी एक बकरा ठप्पलेला होके कडून हावड असलेला दिसला. त्याने त्याचेच होके कापून घेतल्याला आपणून घिने

बकर व इतर देव घडनडपात गला शंकराने बकऱ्याचे होके दक्षाच्या भवनेवर ठेवून त्याला जिवंत केले त्याच्या काळा वैदिक रीतीने यज्ञ पुरा करण्यात चाला यावेळी दक्षान शंकराला यज्ञमास घेण्यास विनंती केली. त्यानंतर त्याला आश्वलाचुक आढासी शंकराची क्षमा मागून ना म्हणाला-“श्री तुझ मद्राव व अष्टाक्षर तुझा यज्ञात भाग घेण्यासाठी निघण्या पाठविले नाही, त्याबद्दल क्षमा कर. म तुघी निरा केली त्याचे पळ नला मित्राल तुझ्या कृपेने मी जिवंत झालो, म यज्ञ पुरा झाला

शंकराने दक्षाला क्षमा केली व म्हणाला “दक्षा! विनाकारण कोणतीही गळ जडत नसते मी तुझ्या सर्व अपराधाबद्दल क्षमा केली आहे बाता तु पाहिले का बर मागून घे!”

तेव्हा दक्ष व त्याची पत्नी प्रसूता ह्या दोघांनी मिळून एक घर बांधिलेला म्हणाले-“आ जागी हा यज्ञ पूर्ण झाला त्या ज सला दक्ष शरिराकडे नाद मिळव

त्या जागी गळ व एक देऊळ बांधण्यात आला

यज्ञाचे होकार देऊन वीरभद्र व भद्रकाय गोचाला आज्ञा केली की, त्यांचे त्या प्रदेशाच्या दक्षिण विदर्भा रीतशी नदीच्या काठी आपल्या गणासह शाऊन निवास करावा नंतर त्यांनी भद्रकाय सह वीरभद्राला गणाधिपति केल आणि सतीचा देह घेऊन ब्रह्मदेव आणि विष्णूबरोबर कैलासाला प्रस्थान केल ब्रह्मदेव व विष्णूने आणि इतर दवानी शंकराचा निरोप घेतला आणि आपापल्या निवासस्थानी परत गेल सतीचा देह बाजूका ठेवून शंकर तपस्वर्या करू लागला

दक्षाच्या मुलींपैकी एकीचे नाव रुक्मा २५ होते ती विवदेचाची पत्नी झाली मंतका पत्नी व कलावती नामक तिहा तार मुली झाल्या, तिघी मुली सुख होत्या त्या तिन्ही लोकात विहार करीत स्वेच्छेने सर्वांचे इच्छा पूर्ण करीत

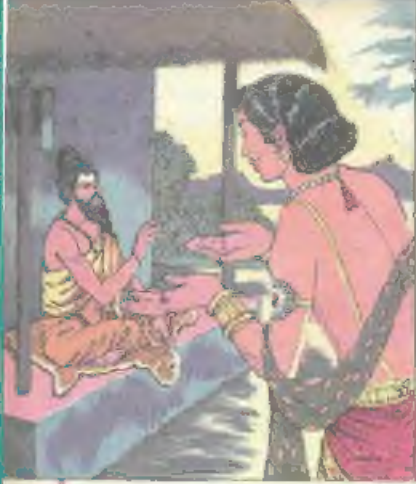
एकदा त्या तिघी विष्णू व लक्ष्मी यांच्या दर्शनास गेल्या त्यांनी नृत्य व गान करून त्यांना प्रसन्न केले आणि विष्णू व लक्ष्मी बरोबर दोळान बसल्या अमल ब्रह्मदेवाचे मानसपुत्र सत्यकसनंदन आशिर तेथे आले, त्यांना येत असतंजे

पाहून निष्पुनर्हित तर्क त्यांच्या स्वागतार्थ उठून जे राहले सर्वांनी त्यांना नमस्कार करून त्यांना बसण्याची विनंती केली, परंतु मंतका धन्या व कलावती उठून उभ्या राहण्या नाहीत

ते पाहून सत्यकुमाराला राग आला आणि त्याने घाप दिला-“तुम्हाला स्वतःच्या सौंदर्याचा गर्व आहे तर का मृत्यु लोकात जाऊन भूलोकवासिवाशी विवाहादी करून तेथेच निवास करा”

तेव्हा मंतका आदिकाना पश्चाताप झाला त्यांनी सत्यकुमाराचे पाय घळून त्यांची क्षमा मागिली व म्हणाल्या-“हे मुनीवर ब्रह्मनासे आमच्या हातून

ही चूक प्रबली म्हणून आम्हांला माफ करून क्षाममुक्त करावे.”

ते ऐकून सनकसनंदनादिक म्हणाले—
“प्रबलि क्षामविचरत गर्वत्याग असते. जाता क्षाममूर्खीची गोष्ट म्हणाच जर या क्षामाचा दरिणाम अगलत्यागच आहे.”

पुढे या तिघींचे विवाह अवतार पुरुषांशीच झाले. मेवकेची मुलगी पार्वती हिचा संकराशी विवाह झाला. राजा व क्षत्रा यांची मुलगी सीता तिचा विवाह श्री रामचंद्राशी झाला. वृषभ व कलावलीची मुलगी राधा. हिचा विवाह श्रीकृष्णाशी झाला.

ते कळल्यावर हिचा बहिणोचा बाबंद झाला आणि तिची विष्णूचा निरोप घेऊन निघून गेल्या.

हिमालय प्रदेशाचा राजा हिमवान हा फार सुंदर होता. तो हिमालय पर्वतावर तपश्चर्या करण्याच्या ऋषी मुनींच्या आश्रमात जाऊन निवृत्तिनिमित्त वणे त्यांची विचारपुत करी, म्हणून त्यांनी त्याचा विवाह मेनकाशी करून दिला.

एकादा हिमवानाकडे जख्खरे व विष्णु आणि इंद्रादिक येत जाते. हिमवानाने त्यांची सर्व प्रकारे स्वागत करून योग्यच कारण विचारले.

सर्वदेवांनी हिमवानाला हात जोडून निवेदन केले—“तारकासुराचा अत्याचार विवसेविचरत किती वाढत चालला आहे. त्याचा नष्ट करणे आवश्यक आहे. ते सामान्य स्त्रीच्या पोटी जन्मलेल्या मुलाकडून होणे शक्य नाही. आपणाम हे देखिल माहीत आहे की, महाकवितने सतीरूपे देवाच्या पोटी जन्म घेतला होता. परंतु दशमज्ञान्या वेळी सतीने देहत्याग केला. आता संकर त्या दुःखामुळे विरक्त झाला आहे. महाप्रबलीने पुन्हा जन्म घेऊन तिच्या पोटी त्याचा संहार करण्यासाठी पुत्र होई पर्यंत त्या राक्षसाचा तप होणे शक्य नाही. म्हणून आपण न

ससाण्याची साक्ष

मेनका दोघांनी विवाह बद्ध होऊन तपश्चर्या करावी. म्हणजे सहाशक्ती आपल्या पोटी जन्म घेईल."

र्यानंतर ब्रह्मा विष्णु, इन्द्र इत्यादिकांनी विन्य पर्वतावर जाऊन तेथे तपश्चर्या करणाऱ्या महादेवीस भक्तिपूर्वक नमस्कार करीत तिचे स्तुतीगान सुरू केले.

सर्वे पर्वत सिंघराणा मुकुट धारण केलेली हाजारो हात असून त्रिशूल वगैरे आयुधे धारण केलेली अशा महादेवीने त्यांना प्रकट होऊन साक्षात दर्शन दिले. तेव्हा ब्रह्मा वगैरे इतर देवांनी हात जोडत तिच्या निवेदन केले—“हे देवी तू दक्षाच्या मुलीच्या रूपाने जन्म घेतलास व सतीच्या नावाने शंकराबरोबर विवाह केलास व दक्षाची केलेल्या अपमानाच्या सुडासाठी स्वतः देहत्याग केलास. तेव्हा शंकर तुझ्या विरहामुळे विरक्त बनले आहेत त्यामुळे तारकामुरा सारख्या क्रूर राजासांच्या त्रासातून सर्वाना बळी पहावे लागत आहे. त्यामुळे तू आता मेनका व हिमवानाच्या

पोटी पावती नावाने जन्म धारण करून शंकराबरोबर विवाह करून तारकामुरा-पासून सर्वाने रक्षण कर.

महादेवीने त्यांना तसे वचन दिले व ती अदृश्य झाली.

तेव्हा मेनका व हिमवान ह्यांनी ब्रह्मा इत्यादींच्या सांगण्यानुसार तपश्चर्या करण्याचा निश्चय केला. जेव्हा शुक्ल प्रथमे पासून तपश्चर्याला प्रारंभ झाला. ती संतापीस सप्ताहापर्यंत वाळू होता. तेव्हा त्यांच्या तपश्चर्येवर प्रसन्न होऊन देवांनी त्यांना दर्शन दिले व वर मागण्यास सांगितले.

मेनका व हिमवानाने निवेदन करीत म्हटले—“हे देवीमाते, आम्हांला बलवान पराक्रमी गुणसंपन्न असे संभर मूल्य दे. व आमच्या पोटी झुलीच्या रूपाने जन्म धारण करून जगाच्या कल्याणाकरीता शंकराबरोबर विवाह करून आम्हांला शाश्वत रूपाने यक्षांचे आनीदार कर.

देवींनी त्यांची मनाकामना पूर्ण होण्याचा वर दिला. ती अंतर्धान पावली.

ब्रह्मदाद शहराला लागून असलेल्या जंगलात एक डाकू रहात होता. तो वरुण शक्तिशाली होता. तो वेगाने पळत असे. विजया गतीने तलवार चालवित असे.

त्याच्या जंगलातील घराजवळच्या रस्त्याने कोणीही जाऊ लागले. घर तो अचानक त्याच्यावर हल्ला करे व त्याच्या जवळील जी काही वस्तु असेल ती घेऊन त्यांना मारून टाके.

एके दिवशी संध्याकाळी एक म्हातारा वाटसरू त्या रस्त्याने जाऊ लागला. तो दुसऱ्या हातचा रहाणारा होता.

तो येत आहे पाहून डाकू झाटापाटीमार्गे लपून बसला. व तो समोर येताच उडी मारून त्याच्या समोर येऊन उभा राहिला. व आपली तलवार उगारीत त्याला दरडावत म्हणाला—“अरे म्हातार्या आता तुझे मरण जवळ आले समज !”

मीतीने घरघर कांपत म्हातारा दिनवाणे त्याला म्हणाला—“अरे तरुण मुला, ह्या पिशवीत जे काही घन आहे ते मी माझे पूर्ण आयुष्यभर कष्ट करून मिळविलेले आहे. माझी बायको मरण पावली माझी एकुलती एक मुलगी ह्या जवळच्या गहूरात रहाते. मी तर आता म्हातारा शाकी आहे. जे काही माझे बायूष्य उरले आहे ते मुलीकडे जाऊन घालवावे म्हणतो. म्हणून तू हातले अर्धे घन घे व अर्धे माझ्याकरीता ठेव.”

म्हातार्याचे बोलणे ऐकून डाकू भयंकर कुरबुरा करीत अट्टाहासाने म्हणाला—“ही माझी पद्धत नाही. नाट्यसज्जवळ जे काही असेल ते सारेच्या सारे लुटणे हा माझा रीवाज आहे.”

म्हातारा या त्रासाला कंटाळून असह्य अत्यंत कळवळून त्याला म्हणाला—“ठिक

आहे. श्री अश्वहाय्य आहे. तेव्हा तू माझे सर्व धन घे व मला माझ्या वाटेने जाऊन दे."

त्या दरोडेखोराने त्याचे सर्व धन लुबाडले व भयंकर हास्याध्वनी करीत त्याला म्हणाला- "श्री तुला जिवंत सोडून देऊ का? हे या जन्मी काय नाही. श्री तुला मारूनच टाकणार."

"जरे वाळा. तू हे काय म्हणतो आहेस? श्री तर माझे सारे धन तुला देऊन टाकले तरी सुद्धा तू मला कां मारणार? म्हातारा आरवधनिक होऊन किचक लागला."

"लुबाडल्यानंतर बडबडला डार मारण होच माझी पद्धत आहे" असे म्हणत त्याने आपली हाकदार उगारली.

म्हातारा ते पाहून वरवर कांपू लागला. त्याला आजूबाजूला मावूस दिसला नाही. त्यानंतर त्याने पुढच्यात जाऊन देवाची प्रार्थना केली व डोकें वर ठेवले. तेवढ्यात त्याला आकाशातून एक सवण्या उडत जात असलेला दिसला.

म्हातार्याने कर्कश आवाजात ओरडून म्हटले- "हे महाश्या. तूच म्हा अस्वाचार्याची मास आहेस. ह्या दरोडेखोर भिषुणनेने मला मारून टाकणार आहे. श्री काहीही नाव न घालत ह्याला माझे सारे धन देऊन टाकले. तरी सुद्धा माझ्यावर दयाभाव न दाखविता ह्या मला मारून टाकतो आहे."

म्हातार्याचे बोलणे पूर्ण म्हणजे वाट न पहाताच दरोडेखोराने म्हातार्याचे डोकें घडापासून वेगळे केले.

काही दिवस उलटले. तो सुट्टेरा वायव्यरुचे धन लुटून लुटून श्रीमंत बनला व त्याच्या मनात किती यश मिळवायचा कोव उत्साह झाला म्हणून त्याने जंगलातले आपले वास्तव्य सोडले व तो राहुरात येऊन राहू लागला. त्याने तेथे आपले घर बांधले. त्या जंगलातील मुलतानाला बघीवळे खेळण्याचे भयंकर नाव होता. त्यामुळे त्या हाकूची व मुलतानाची आणोआप ओळख झाली.

ती ओळख हळूहळू जैवीत बदलली. मुलतानाच्या से विविध हुकने पाहून हाकू सतत मुलतानाकडे ओळखता येऊ लागला. व दोघे मिळून राहू व खाणेपिणे करून घेऊन कां हुतात आहेत? शिजवण्यात काही कमी पडले का? कां नीकरांची मुलतानाला आपल्या पूर्वीच्या घटना जाणून ठेवण्यात काही बूक केली."

हाकू आता एक श्रीमंत माणूस होता. त्यामुळे मुलतानावर त्या गोष्टी ऐकून मुद्धा बप्पच बसावे लागत असे.

एके दिवशी रात्री असेच ते दोघे बसून दाह पित बसतांना हाकूनी नको तितकी दाह प्याली. त्याच वेळी मुलतानाच्या नीकरांनी त्याच्या सयोर सवाण्याचे बाजलेसे मांस एका बाळीत त्यांना खायला जाणून ठेवले ते पहाताच हाकू लडखटून हलू लागला.

तसे काही नाही..." तो विन अबसळत बोलू लागला. जग असे हसण्याचे काय कारण? मुलतानाने परत विचारले.

हाकू सगळी गप्प बसला. नंतर त्या बाळीलाच मांस पाहून म्हणाला- "हे सवाण्याचे मांस पाहून मला माझी पूर्वीची बडबडी गोष्ट आठवली. जंगलातील रस्त्याने एक म्हातारा वाटकक जल

महतांना श्री त्यांच्या लुटले. झुडक्यानेतर त्यांच्या बाटले मी त्यांना जिवंत सोडून देईन, परंतु मी तलवार उभारल्या बरोबर त्याला भीती बरोबर आश्चर्य सुडा बाटू लागले. तो इकडे तिकडे भिरभिरत्या नजरेने पाहू लागला. परंतु त्याच्या नजरेस कोणीही पडले नाही. त्याने मानवर करून आकाशाकडे पाहिले तेव्हा त्याला एक ससाणा उडत असलेला दिसला. त्याला ओरडत तो म्हणाला—“ह्या हत्येचा गुप्त एक साक्ष बाहेस!” काय तुम्ही रुधीतरी ऐकले आहात का? कोणताही मनुष्य पक्षाळा साक्षी बनवतो” असे म्हणत डाकू खदखदून हसू लागला.

मुलतान विचारपस झाला नंतर त्याने चिमटीत ससाण्याचे मांस उचलून घेत म्हणले—“बोहो ससाण्या, तू त्या म्हातान्याने माझी ठेवलेला ससाणा तर नाहीस ना! तोच जरी नसलास तरी त्याच्या डुरचा नातालग ठरी नक्कीच बाहेस.”

मुलतानाचे डोळे रागाने लालबुद झाले. तो अत्यंत क्रोधाने ओरडत म्हणाला—“तुझे हुसणे एकदम बंद कर.”

“तुझे खाणे प्रथम पूर्ण कर तू निदोयतेने ज्या म्हातान्याला ठार मारले आहेस. त्याचीच साक्ष देण्याकरीता हा ससाणा आला आहे. परण्याच्या वेळेस त्याच्या मनांत हा ससाण्या विषय जो आत्म विश्वास होता, त्याला मी मानतो.” मुलतान म्हणाला.

डाकू थरथरू लागला त्याने एक रोटीचा तुकडा हातास घेऊन सोडात घातल्या नंतर मरण्याच्या भीतीने तो काही लाऊ नकला नाही.

मुलतानाने आपल्या शिपायांना बोलावले व डाकूला दाखवत हुकूम सोडला—“ह्या क्रूर स्वापूदाला घेऊन जाऊन त्याचा शिरच्छेद करा.

डाकूचा शिरच्छेद करण्यात आला. अशा सन्नेत म्हातान्याने मरते समशी जी ससाण्याची बास्त मागे ठेवली ती ऐन वेळी उपयोगाला आली.

पक्षी आणि प्राणी

नष्ट होत जाणोर प्राणी

निर्मिगने अनेक विचित्र प्रथा पशु पक्ष्यांची सृष्टी केली आहे. त्याच प्राण्यांची तर मानवाने योग्य रक्षण काळजी व केही नाही तर काळायानाशमार्गे ते पशुपक्षी नाहीसे होऊ लागतील. पूर्वे शताब्दीच्या सुमारास मध्य भारतातील तसरी अमेरिकामध्ये इत्येक प्रोजेक्ट संपारधाच्या वेळेस एक विशेष प्रकारचे आकष्य असे ते म्हणजे ब्यॉसॅनर पीबियन नावाने एक प्रकारच्या कबुतराचे प्रॉस. कबुतर कांसावर पक्ष्यांच्या रूपाने रहात. मिचिंगन् किना पॅनथिलानिसा ह्या देशात एका वर्षाच्या आत विठ करोड कबुतरे बाखकरीला मारली गेली. अशा तऱ्हेने कबुतरांच्या नष्ट होण्या शारखेने इतर अनेक पशु व पक्षांमध्ये जातो गारल्ल्या जातात. मान मितो परंत पाणडांनी बोलतो बातीने प्राणी व एकमेकां तट प्रकारचे पक्षी त्यांचा जायनात केला आहे. खिनसिनारीच्या प्राणीसंग्रहालयात त्यांचेकी एकच जातीचा पक्षी आज जिवंत आहे. ते कबुतर सुडा १९२४ मध्ये सरथ पाकले. सुद्धाच्या स्थितीत होत इतर बातींचे प्राणी व बीस हजार बातींची शाळे सुडा नष्ट होण्याच्या स्थिति आहेत. जगा प्रकारे नष्ट होणाऱ्या प्राण्यामध्ये तिभिजलबा भिजेर रूपाने जल्लेख केला जातो. खुबा किबा दक्षिण अमेरिका येथे एका काळी रेडबी केस अवलेली बातरे नाहीसा होऊ लागली आहेत. बॉनिदीच्या बोरिंगटॉग नावाच्या लॅप्टो नसलेल्या मानवाची व दक्षिण अमेरिकेच्या जापूर नावाच्या चिथाची सुडा अशीच दणभिय अवस्था होऊ लागली आहे.

अमेरिका आणि अफ्रिका नावांच्या प्राण्यांच्या रक्षणाकरीता अरिजेनेल्या पोलिक्त नावाच्या प्राणिसंग्रहालयात योजना नाहील्या होणाऱ्या हवायनीनी जातीच्या बदकांचा शोध लाऊन सरपोटर स्काट ने निपारहीजच्या वबळ त्याच्या रक्षणाकरीता प्रबंध केला आहे.

